Veliko i malo početno slovo

Velikim početnim slovom piše se:

- prva riječ u rečenici
  Danas je lijep dan.

- riječ iz počasti
  Ovo je za Vas.

- vlastito ime
  Otišao je u Zagreb.

Vlastito ime

JEDNOČLANO
Marko, Maja, Vukovar, Hrvatska, Istranin

VIŠEČLANO
Republika Hrvatska, Sveti Juraj na Brijegu

Svi članovi se pišu velikim početnim slovom (osim veznika i prijedloga)

- **kontinent**
- **država**
- **naseljeno mjesto**

Samo prvi članovi piše se velikim početnim slovom (i vlastita imena unutar izraza)

- **imena nebeskih tijela**
- **imena županija**
- **imena ulica**
- **imena trgova**
- **imena stanovnika i naroda**
- **zemljopisna imena**
- **oceani, mora, rijeke, planine**
- **imena ustanova**
- **imena poduzeća**
- **imena udruga**
- **imena knjiga**
- **imena časopisa**
- **imena filmova**
- **imena novina**
- **imena blagdana**
- **posvojni pridjevi iz vl. imena**

Primjeri:
kontinent: Južna Amerika
država: Republika Hrvatska
naseljeno mjesto: Slavonski Brod

naziv ulice: Ulica grada Mainza
zemljopisno područje: Hrvatsko zagorje
ocean: Tihi ocean
ustanove: Hrvatski sabor
imena stanovnika: Riječanin, Hrvatica
blagdani: Cvjetna nedjelja
posvojni pridjevi: Janin, Franov

Jednočlana imena

- ime i prezime, nadimci
  Maja, Marko, Horvat, Braco

- osobna imena božanstava, imenica Bog ako označava osobno ime
  Zeus, Ra, Posejdon, Isus, Krist

- imena naroda i njihovih pripadnika
  Hrvat, Hrvatica, Talijan,

- imena naseljenih mjesta, rijeka, gora, država, kontinenata
  Zagreb, Vukovar, Pula, Drava, Sava, Medvednica, Slovenija, Europa

- imena ulica, trgova, naselja
  Ilica, Stradun, Jarun, Bačvice

- imena knjiga, časopisa i novina
  Breza, Vjesnik

- imena nebeskih tijela
  Sunce, Mjesec, Zemlja, Mars

- imena vjerskih blagdana
  Badnjak, Uskrs, Božić, Tijelovo

- imena stanovnika
  Osječanin, Europljanin, Istranin, Grk

- pridjevi izvedeni od vlastitih imena na -ov, -ev, -in
  Ivanov, Tamarin, Ilićev

Posvojni pridjevi na -ski, -ški, -čki, -ćki pišu se malim početnim slovom.
splitski, zagrebački, paški

Višečlana imena

Velikim početnim slovom piše se svaka riječ osim veznika i prijedloga.

- ime i prezime, nadimak
  Nikola Šubić Zrinski, Aleksandar Veliki
- imena naseljenih mjesta
  Ivanić Grad, Velika Gorica, Sveti Juraj u Trnju, Donji Oštri Vrh Ozaljski, Sveti Petar na Moru
- imena država
  Republika Hrvatska, Sjedinjene Američke Države, Južnoafrička Republika
- imena kontinenata
  Južna Amerika, Sjeverna Amerika
- skupovi riječi koji označavaju vlastita imena
  Blažena Djevica Marija, Sveto Trojstvo

Velikim početnim slovom piše se samo prva riječ u imenu (i ona koja je i sama vlastito ime).

- imena ulica, trgova, gradskih naselja
  Gornji grad, Radnička cesta, Trg kralja Zvonimira, Ulica braće Radić
- imena županija
  Zagrebačka županija, Vukovarsko-srijemska županija
- zemljopisna imena, imena voda
  Lonjsko polje, Zagrebačka gora, Boka kotorska, Jadransko more, Atlantski ocean
- imena pokrajina i krajeva
  Hravtsko zagorje, Gorski kotar, Imotska krajina
- ustaljena zemljopisna imena
  Bliski istok, Srednji Istok
- imena nebeskih tijela
  Veliki medvjed, Mliječna staza, Mala kola
- imena državnih i vjerskih blagdana
  Dan hrvatske državnosti, Dan planeta Zemlje, Majčin dan, Sveta tri kralja, Svi sveti
- imena organizacija, društva, udruga, ustanova
  Hrvatsko društvo književnika, Školska knjiga, Osnovna škola Marka Marulića
- imena građevina
  Berlinski zid, Kineski zid, Krvavi most
- naslovi knjiga, časopisa, novina
  Zlatarovo zlato, Jutarnji list, Doživljaji Huckleberryja Finna

Pravopisni znakovi

Bjelina

Bjelina ○ je prazno mjesto u tekstu koje se nalazi:

a) između riječi
b) iza točke, zareza, dvotočke, trotočke, točke sa zarezom, upitnika i uskličnika *(Ivo je došao. Ana je već otišla.)*
c) između sastavnica nadnevka *(24. 12. 1998.)*
d) između kratica i dijelova kratica *(Ivan Šimić, univ. bacc. biol.)*
e) između inicijala *(A. G. Matoš)*
f) ispred i iza crtice *(Posjeti: 15 – 17)*
g) ispred i iza kose crte koja razdvaja cjeline veće od riječi *(klinički psiholog / klinička psihologinja)*
h) između mjesta stotice i tisućice (kad je broj 10 000 ili veći), stotisućice i milijuna itd *(10 000, 859 343 286)*

Točka

Točka se piše :

a) na kraju izjavne rečenice:

b) iza rednih brojeva napisanih arapskim i rimskim brojkama:

c) na kraju uspravnoga nabrajanja:

d) iza većine kratica: br., dr. sc., i sl., itd., npr., prof., tj.

e) iza primjera koji je izjavna rečenica u rečenici koja ga objašnjava

f) ispred drugih pravopisnih znakova

- Sretna 2013.!
- U vrijeme rata (1991. – 1995.) sve je bilo drukčije.

g) iza naslova, podnaslova ili natpisa koji prethodi tekstu u istome redu (takav se naslov često piše i podebljanim slovima)

Grad Zagreb**.** Grad Zagreb nalazi se podno Medvednice, a s njegove je južne strane rijeka Sava.

h) između podataka u pojedinim sustavima pisanja bibliografskih jedinica

Vukojević, Luka. 2009. Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Točka se ne piše :

- iza naslova:
- Bolja polovica hrabrosti
- Zlatarovo zlato

b) iza potpisa na kraju pisma ili dopisa:

Srdačno

Ivan Horvat

c) u decimalnim brojevima

Normalna je temperatura ljudskoga tijela 36,6 °C.

d) između mjesta stotice i tisućice (kad je broj 10 000 ili veći), stotisućice i milijuna itd.

10 000, 859 343 286

e) iza navoda u upravnome govoru na kraju rečenice:

- Upitao je: „Koliko je sati?”
- Uzviknuo je: „Pazi!”

f) uz drugu točku:

- Slušali smo Beethovena, Schuberta, Liszta i dr.
- Posljednji sam je put vidio 1998., a nisam ništa čuo o njoj sve do 2004.

g) na kraju upitne ili usklične rečenice ili trotočke kao znaka nezavršene rečenice:

- Kad si se danas probudila?
- Baš sam se najela!

h) iza godine i stranice pri navođenju bibliografskoga podatka u tekstu: (Silić i Pranjković 2005: 97).

Upitnik

a) na kraju upitne rečenice:

- Tko te je maloprije nazvao?

- U koliko se sati trebamo naći?

b) iza primjera koji je upitna rečenica u rečenici koja ga objašnjava: Na pitanje Gdje si? odgovorit ćemo Vani., a na pitanje Kamo ideš? treba odgovoriti Van.

c) za označivanje upitne šutnje u razgovoru:

– Jučer sam vidio Martina.

– ?

– Da, i ja sam mislio da je na putu.

d) za izražavanje iznenađenja ili sumnje u točnost podataka, a tad se može pisati i u zagradama:

- Država će siromašnima plaćati dio režija?
- To je Rembrandtova (?) slika na zidu.

Upitnik se ne piše iza upitne rečenice koja je surečenica zavisnosložene rečenice, odnosno iza neizravnoga pitanja:

- Pitao sam ga hoće li doći.
- Reci mi koliko je sati.

Uskličnik

a) na kraju usklične rečenice:

- To je tako, tako lijepo!
- Ah!

b) iza primjera koji je usklična rečenica u rečenici koja ga objašnjava: Vokativ se određuje s pomoću usklika Oj! i Ej! koji prethode riječi kojoj određujemo padež.

c) za izražavanje iznenađenja zbog čega neočekivanoga, a tad se piše u zagradama:

- Ukrali su mu pureći batak (!) u kinu.
- Zatvorili su rupu u zidu papirnatim rupčićima (!).

Upitnik s uskličnikom bez teksta može označivati upitnu šutnju s čuđenjem, ushitom ili oduševljenjem:

- – Jeste li me jučer vidjeli?
- – ?!

Uskličnik s upitnikom piše se na kraju rečenice kojom se izražava istodobno čuđenje, ushit ili oduševljenje i pitanje: Dobio si peticu iz diktata!?

Uskličnik s upitnikom bez teksta može označivati čuđenje, ushit ili oduševljenje s upitnom šutnjom:

– Jeste li me jučer vidjeli?

Zarez

a) u nizanju:

- između riječi, rečeničnih dijelova, nezavisnih i zavisnih surečenica koje se nižu:
  - Vidim ljude, kuće, polja, planine.
  - Svi su nas vidjeli: i susjedi, i prijatelji, i rodbina.

- između više pridjeva kad se svaki od njih izravno i neovisno o drugima odnosi na imensku riječ:

  - Preselili smo se u novi, veliki stan.
  - Ona je bila visoka, lijepa djevojka.

- Zarez može promijeniti značenje.

To je naše prvo, neugodno iskustvo s njima. (To je naše prvo iskustvo s njima, koje je ujedno i neugodno.)

To je naše prvo neugodno iskustvo s njima. (Dosad smo imali više iskustava s njima, a ovo nam je prvo neugodno.)

- kad se datum nalazi iza oznake mjesta u nominativu: Zagreb, 15. travnja 2013.

b) pri uvođenju neovisnih rečeničnih dijelova:

- riječi u vokativu:
  - Petre, donesi mi olovku.
  - Donesi mi, Petre, olovku.

- usklika:

- Eh, sad ga imam!
- Joj, smilujte se, smilujte se!

Točka sa zarezom

a) kao znak jačega odvajanja od onoga koje označuje zarez, a slabijega od onoga koje označuje točka: Kad ga vidim, radujem se; ne dođe li, tugujem; teško je reći što će koji dan donijeti.

b) pri nabrajanju ako je u cjelinama koje se nabrajaju već upotrijebljen zarez:

Tijekom dana toplomjer je pokazivao: 36,7; 37,2; 38,2.

Dvotočka

a) ispred nabrajanja:

Cijeli je naš život računanje: računanje na prijatelje, brojenje dana, godina novca.

U jednačenju po zvučnosti ne sudjeluju zvonačnici: m, n, nj, l, lj, j, v, r.

b) ispred navoda u upravnome govoru:

Pričekao je, a onda je rekao: „Htio sam vas nešto drugo pitati."

c) ispred objašnjenja, koje može biti cijela rečenica, često uopćena tvrdnja, poslovica, pravilo, pitanje i sl.:

Dubrovnik 15. stoljeća bio je veliko gradilište: gradili su novi Knežev dvor i zidine, proširen je arsenal, izgrađen vodovod, podignut novi Orlando, zvonik sa satom, nove crkve, ljetnikovci i samostani u okolici.

Dvotočka se ne piše:

a) ispred nabrajanja istovrsnih rečeničnih dijelova:

Nabrajati se mogu subjekti, objekti, priložne oznake i atributi.

U djetinjstvu sam se najviše bojao mraka, pauka i miševa.

b) iza naslova pod kojim se što nabraja i popisuje, kao što je Sadržaj, Kazalo, Popis, Pregled i sl.:

Sadržaj
Predgovor 3. izdanju
Uvod
Indoeuropski jezici
Staroslavenski jezik

c) ispred navoda koji ne pripada upravnomu govoru:

Jabuke su „najzdravije voće".

Trotočka

a) pri izostavljanju dijela rečenice ili teksta:

Novi zakon o državljanstvu… omogućuje strancima da zatraže putovnicu. (Izostavljen je dio: koji je na snagu stupio početkom ove godine.)

b) pri nedovršenome nabrajanju:

Ostao joj je niz brojeva: 1, 3, 7, 9, 13...

c) u dijalogu za označivanje prekida čijega govora:

MARKO: Nije loše to ponoviti. Dakle, ja sam…

ANA: Pametan i lijep.

MARKO: A ti si…

ANA: Zločesta.

d) u isprekidanome govoru ili dužoj stanci u govoru:

Dobro, idem. Ali vratit ću se… Najbolje da malo… Ma, znate već… Marija!

Popio bih… kavu. Ne… zapravo bih… čaj.

Zagrade

Zagrade mogu biti: oble ( ), šiljaste < >, kose / /, uglate [ ] i vitičaste { }.

a) dio rečenice ili teksta koji služi za dopunjavanje i objašnjavanje:

Srednjodalmatinski otoci obuhvaćaju skupinu velikih (Brač, Hvar, Vis, Šolta) i manjih otoka.

b) tekst didaskalija u dramskome tekstu, koji se često piše i kosim slovima:

NIKOLA (pruža Katarini rupčić): Izvoli.

c) uputa na bibliografski podatak ili drugi izvor:

Feuer (1992: 157) ističe da se teorija žanra bolje može primijeniti na film.

d) dio riječi:

s(a)

nekad(a)

e) uskličnik ili upitnik kad izražavaju isticanje, čuđenje, upozorenje ili sumnju:

Ukrali su mu novčanik (!) u kinu.

To je Rembrandtova (?) slika na zidu.

f) brojčane ili slovne oznake pri nabrajanju:

Većini je ljudi važno: (1) moći platiti režije, stanarinu, kredit; (2) održati dom toplim; (3) platiti neočekivane izdatke.

Desna Zagrada

Uz brojčane ili slovne oznake u nabrajanju može se pisati i samo desna zagrada:

1), 2), 3)... ili: a), b), c)... ili: A), B), C)...:

Većini je ljudi važno: 1) moći platiti režije, stanarinu, kredit; 2) održati dom toplim; 3) platiti neočekivane izdatke.

Spojnica

a) dvije sastavnice od kojih se prva ne sklanja, koje označuju jedan pojam, a svaka ima svoj naglasak: aperitiv-bar, beta-inačica

b) dvije sastavnice od kojih je prva oznaka, simbol, kratica ili broj:

- a-mol, e-pošta, H-dur, i-sklonidba, T-profil, x-faktor
- pH-vrijednost, Rh-faktor

c) najmanje dvije sastavnice od kojih se samo zadnja sklanja, koje označuju najmanje dva pojma, a svaka ima svoj naglasak: Cipra-Guberina-Krstićev, Čičin-Šainov

d) riječi nastale povezivanjem dviju oprečnih sastavnica: amo-tamo, hoćeš-nećeš

e) riječi nastale povezivanjem brojevnih riječi ili imenica i brojevnih riječi kojima se izražava približna vrijednost: četvero-petero, dva-tri, dvoje-troje

f) najmanje dvije nesamostalne sastavnice: cakum-pakum, ho-ruk,

g) usklici koji se ponavljaju ili spajaju: av-av, kuc-kuc

h) padežni oblici i tvorenice u kojima je prva sastavnica broj ili pokrata: EU-a, EU-u

i) riječ koje se dio prenosi u novi redak:

Programi za obradbu i grafičko oblikovanje teksta najčešće imaju mogućnost automatskoga pre-

nošenja riječi na hrvatskome jeziku.

j) imena i prezimena koja su službeno zapisana sa spojnicom: Ana-Marija, Jean-Paul, Ivana Brlić-Mažuranić

k) strane riječi, imena i pokrate koje se i izvorno pišu sa spojnicom: Baden-Baden, Aix-en-Provence

Crtica

a) između dviju sastavnica od kojih je najmanje jedna višerječna:

- pri izricanju neodređenosti, stupnjevanja ili približne vrijednosti: godina i pol – dvije, pola sata – sat
- pri povezivanju dviju glagolskih sastavnica: drž – ne daj, idi mi – dođi mi

b) u frazeologiziranim eliptičnim rečenicama s dvjema sastavnicama: mladost – ludost, oteto – prokleto

c) pri izražavanju odnosa sučeljavanja: utakmica Hajduk – Dinamo

d) pri izražavanju raspona ili u značenju 'od – do': 2010. – 2012., autocesta Split – Zagreb

e) pri navođenju upravnoga govora:

– Jesi li jučer vidio Marka?

– Ne.

– A kad si ga posljednji put vidio?

f) pri uspravnome nabrajanju:

Hrvatska norma HRN ISO 216: 2008 preporučuje formate papira:

– glavni niz A

– dopunski niz B.

Kosa crta

Kosa crta bez bjelina piše se između dviju riječi ili dvaju brojeva:

a) pri označivanju da se ovisno o kontekstu ostvaruje jedna od mogućnosti (ili): s/sa, i/ili,

b) pri označivanju uključenosti obiju sastavnica (i): ljetni dvobroj srpanj/kolovoz, katalog jesen/zima

c) pri označivanju prijelaza jednoga razdoblja u drugo (iz... u): prijelaz 19./20. stoljeće

d) pri označivanju izdvajanja dijela iz cjeline (od): loto 6/45, stranica 14/150

e) u zapisu nadnevaka, klasa, urudžbenih brojeva, adresa, telefonskih brojeva, godišta i brojeva časopisa itd.: 12/12/2012., klasa: 110-01/09-01/01

Kosa crta s bjelinama piše se:

a) između dviju sastavnica od kojih je barem jedna višerječna: docent / znanstveni suradnik, liječnik specijalist / liječnica specijalistica

b) pri odjeljivanju stihova kad se ne navode jedan ispod drugoga: Teče i teče, teče jedan slap; / Što u njem znači moja mala kap? (D. Cesarić)

Navodnici

Navodnicima se označuje:

a) navod ili upravni govor:

U *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* zapisano je: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima."

„Pomozi baki", rekoše roditelji.

b) ironija: „Briljirala" je na testu.

c) isticanje naslova ili imena: „Krugovi" su zanimljiv film.; Dječji vrtić „Potočnica".

Polunavodnici

Polunavodnici su pravopisni znakovi koji se pojavljuju u paru ('...'). Iza prvoga i ispred drugoga polunavodnika ne piše se bjelina.

Polunavodnicima se označuje:

a) naslov, ime ili navod u navodu: U *Ustavu RH* u članku 11. navodi se: „Himna je Republike Hrvatske 'Lijepa naša domovino'."

b) značenje riječi: Prijedlog *kraj* znači 'u neposrednoj blizini'.

Izostavnik

Izostavnik (' i ') pravopisni je znak kojim se označuje da je što izostavljeno u brzome ili neformalnome govoru: Drž'te ga!, Je l' došao?

Ostali znakovi

Ostali su znakovi znak za omjer (:), znak za odjeljivanje sati i minuta u vremenskome zapisu (:), znakovi matematičkih operacija (+ , – , × , · , :), znakovi za odnose (= , > , < , ≤ , ≥), razlomačka crta (/), znak za rastavljanje i označivanje nesamostalnih oblika (-), znakovi za naglaske i zanaglasnu dužinu (´,ˆ,`,¨,¯), zvjezdica (*), znak za članak (§), znakovi za upućivanje (>, <, →), znak kojim se odjeljuje ime primatelja elektroničke pošte i ime poslužioca (@), znak za postotak (%) itd.

Pisanje brojeva

Kao dvije ili više riječi pišu se:

a) glavni brojevi

- koji imaju jedinice, desetice, stotice, tisućice itd.: dvadeset sedam, pedeset četiri, šezdeset jedan, devedeset devet, sto sedamnaest, dvjesto četrdeset tri, osamsto dvanaest, devetsto devedeset devet, tisuću tristo jedanaest, tri tisuće sedamsto trideset tri, devet tisuća devetsto devedeset devet, tisuću jedan, sto dvadeset pet tisuća četrdeset dva, milijun petsto trideset tisuća sedamsto četrdeset četiri, dvije milijarde trideset tri milijuna četiristo dvadeset šest tisuća dvadeset tri

Višerječni glavni brojevi mogu se pisati i s veznikom i ispred zadnje riječi: dvadeset i jedan, petsto četrdeset i osam, tisuću devetsto sedamdeset i četiri.

- stotice do 1000: dvije stotine, tri stotine, četiri stotine, pet stotina, šest stotina, sedam stotina, osam stotina, devet stotina

Stotice do 1000 mogu se pisati i kao jednorječnice: sto ili stotinu, dvjesto, tristo, četiristo, petsto, šesto, sedamsto, osamsto, devetsto.

b) redni brojevi

- koji imaju jedinice, desetice, stotice, tisućice itd.: dvadeset sedmi, pedeset četvrti, šezdeset prvi, devedeset deveti, sto sedamnaesti, dvjesto četrdeset treći, osamsto dvanaesti, devetsto devedeset deveti, tisuću tristo jedanaesti, tri tisuće sedamsto trideset treći, devet tisuća devetsto devedeset deveti, tisuću

prvi, sto dvadeset pet tisuća četrdeset drugi, milijun petsto trideset tisuća sedamsto četrdeset četvrti, dvije milijarde trideset tri milijuna četiristo dvadeset šest tisuća dvadeset treći

Višerječni redni brojevi mogu se pisati i s veznikom i ispred zadnje riječi: dvadeset i prvi, petsto četrdeset i osmi, tisuću devetsto sedamdeset i četvrti.

c) sveza riječi od kojih je jedna broj

- sveza glavnoga broja i brojevne imenice kojom se zapisuje razlomak: jedna polovina (1/2), jedna trećina (1/3), jedna četvrtina (1/4), jedna petina (1/5), jedna šestina (1/6), jedna sedmina (1/7), jedna osmina (1/8), jedna devetina (1/9), jedna desetina (1/10), dvadeset šest šezdesetprvina (26/61), trideset dvije devedesetpetine (32/95), sto četrdesetšestina (100/46), sto četrdeset šestina (140/6), petsto šezdeset četiri tridesetdrugine (564/32), jedna stotina (1/100)
- sveza glavnoga broja i čestice puta: dva puta, tri puta, osam puta, dvanaest puta, šezdeset sedam puta, tisuću puta
- sveza rednoga broja i čestice put: prvi put, deveti put, sedamnaesti put, stočetrdeseti put, petsto dvadeset osmi put.

PISANJE ODREĐENIH I NEODREĐENIH PRIDJEVA

NEODREĐENI PRIDJEVI - odgovaraju na pitanje KAKAV?

- npr. bijel, žut, visok, drven, lagan, zlatan, umoran, star, sladak…
- Ukazuju na promjenjive osobine onoga što određuju – vedar dan, dobra volja, gladan čovjek, mirna rijeka, velika gužva, zelen šešir, topla voda…

ODREĐENI PRIDJEVI odgovaraju na pitanje KOJI?

- npr. crni, zeleni, mršavi, lagani, mramorni, zlatni, umorni, novi, gorki…
- Ukazuju na nepromjenjive osobine onoga što određuju – mramorni stup, teški teret, drveni brod, pješčana plaža, mjesni trg, noćni vlak, topli čaj…

UPOTREBA

Kada su pridjevi dio predikata, predikatnog proširka ili pak atributa, uvijek su **neodređeni**:

- Šešir je zelen.
- To je djevojka lijepa glasa.
- Pas je lijep.

Određeni pridjevi se upotrebljavaju kada je ispred njih neka pokazna zamjenica, kada je pridjev dio vlastitog imena ili naziva, kada je pridjev dio stručnog termina, kada pridjev završava na –ći, –ji, -nji, -šnji, -ski/ki, te kada je pridjev u komparativu ili superlativu:

- Sviđa mi se ovaj lijepi šal.
- Taj je lijepi pas moj.
- Probao sam bijeli luk.

Glagoli - pravila pisanja

1. **JEDNORJEČNICE**
   - niječni oblici prezenta glagola biti (nisam, nisi…)
   - niječni oblik prezenta glagola htjeti (neću, nećeš…) – iz tradicijskih razloga dopušta se i ne će, ne ćeš…
   - niječni oblici prezenta glagola imati (nemam, nemaš…)
   - niječni imperativni oblici (nemoj, nemojmo, nemojte, nemaj, nemajmo, nemajte)
   - glagoli kojima je ne- dio osnove (negodovati, nenavidjeti, nedostajati, nestati, nestajati) i njihovi niječni oblici
   - množina glagola biti u aoristu (bismo, biste, biše)
   - množina glagola biti u kondicionalu (bismo, biste)
   - naglašeni i nenaglašeni oblici prezenta glagola htjeti (hoću, hoćeš; ćemo, ćete)
2. **VIŠERJEČNICE**
   - zanijekani glagoli (ne jedete, ne radiš, ne sjedimo, ne spavamo, ne trče, ne uči; ne bih, ne bi, ne bismo, ne biste)
   - složeni glagolski oblici (bila bih posjetila, budu obećali, donijeli su, ići ćete, učio bih, spavao je)
3. **PISANJE S SPOJNICOM**
   - dva glagolska oblika između kojih postoji odnos i-i/ili-ili (hoćeš-nećeš, peri-deri, povuci-potegni, stani-pani, ulazi-izlazi)
   - između glagolskih oblika od kojih je barem jedan višerječan piše se crtica (našao – ne našao, volio – ne volio, htio – ne htio, drž – ne daj, idi mi – dođi mi)

-pravilo ije/je

- ije= neki oblici glagola sjeći (siječem, posiječem)
  = nesvršeni glagoli (dogorjeti=dogorijevati, leći=lijegati, razumjeti=razumijevati, izletjeti=izlijetati)
- bez ije= glagoli koji u osnovi imaju riječi mjera (izmjeriti, odmjeriti), mjesto (namjestiti), sjesti (presjedati)

Glas č

- dolazi u riječima: 1.) gdje postanak nije vidljiv: *mačka, pčela, čelik, čvor, točka, vrč...*

2.) u sufiksima na:

- **ač, -ačica**: *pjevač, pjevačica, kopač, zatvarač...*
- **čica**: *slamčica, travčica*
- **ača**: *udavača, makovnjača, lozovača*
- **ičar**: *kemičar, botaničar*
- **čina**: *muškarčina, kamenčina*

3.) kao posljedica palatalizacije i jotacije

/ /

radnik – radniče *jak + ji – jači*

4.) ruska, bugarska i slovenska prezimena završavaju na –**ič**

pr. *Nikolajevič, Župančič...*

❖ **Glas ć**

- dolazi u riječima: 1.) gdje postanak nije vidljiv: *noć, sreća, kuća, kćerka, zadaća...*

2.) u sufiksima na:

- **ći**: - infinitiv – *doći ,poći, reći*

- gl. prilog sadašnji – *pjevajući, čitajući, radeći, plešući*

- umanjenice – *mišić, stolić, putić, keksić, autić....*

- **ući**: *šivaći, pisaći*

- **oća**: *zloća, čistoća, mirnoća...*

3.) kao posljedica jotacije: *radost + ju – radošću, cvijet + je – cvijeće*

❖ **Glas dž**

- dolazi u riječima: 1.) gdje postanak nije vidljiv (tuđicama): *džep, džezva, džip, džez*

2.) kao posljedica jednačenja po zvučnosti

pr. *svjedočiti – svjedodžba, predočiti – predodžba*

❖ **Glas đ**

- dolazi u riječima: 1.) gdje postanak nije vidljiv (tuđicama): *đerdan, leđa, hrđa, đon*

2.) kao posljedica jotacije

pr. *mlad + ji – mlađi, grozd + je – grožđe, glad + ju – glađu*

Promjene ije/je/e/i

- u staroslavenskom jeziku postojao je glas jat (e – rogato e)
- umjesto jata danas se u riječima pojavljuju: **ije/je/e/i** (zovemo ih refleksima jata)

Kraćenje IJE>JE

a) kada od svršenog glag. tvorimo nesvršeni sufiksima *-ivati, -avati*

- primjeri: *dodijeliti - dod**je**ljivati*
  *ocijeniti – oc**je**njivati*

  *riješiti – r**je**šavati*

b) kada iz glagola koji ima –ije izvodimo imenicu

- primjeri: *promijeniti – prom**je**na*
  *ocijeniti – oc**je**na*

  *liječiti - l**je**čilište*

c) u imenicama na: - ota: *lijep - l**je**pota*

- oća: *slijep - sl**je**poća*

- ina: *bijel – b**je**lina*

d) u imenicama muškog roda koje u množini dobivaju slog više

- primjeri: *cvijet – cv**je**tovi*
  *svijet - sv**je**tovi*

  *snijeg – sn**je**govi*

e) u deminutivima na: - ić: *cvijet – cv**je**tić* (ali – *cvijetak*)

- čić: *korijen - kor**je**nčić*

- ica: *zvijezda - zv**je**zdica*

- čica: *cijev – c**je**včica*

f) u komparativu i superlativu pridjeva

- primjeri: *lijep – l**je**pši, najl**je**pši*

g) u zbirnim imenicama na *-ad*

- primjeri: *zvijer – zv**je**rad*
  *ždrijebe - ždr**je**bad*

Prelazak ije/je u -i

- kada se –*ije* ili - *je* nađu ispred – o, prelaze u -i: *htjeti – htio, voljeti – volio, željeti- želio*

Posebno pravilo!

- kada se - **ije** nađe iza suglasnika **r,** ono može prijeći u **- je** ili u **-e**

- primjeri**:** *vrijedan- vrjedniji/vredniji*
  trijezan – trjezniji/trezniji

  brijeg – brjegovi/bregovi

  povrijediti – povrjeđivati/povređivati

Jezik – govor – jezični znak

- **JEZIK** – sustav znakova koji služi za sporazumijevanje
- **GOVOR** – je ostvarenje jezika
- **JEZIČNI ZNAK** – riječ ili skup riječi koji se odnose na neki pojam
- jezični znak mora imati: - izraz (riječ)
  - sadržaj (značenje)

jezični znak = izraz + sadržaj

o + l + o + v + k + a - izraz

pr. **OLOVKA** ----------

/ **sredstvo za pisanje**

jezični znak /

sadržaj

Nastajanje i podjela glasova

- ***GLAS*** *– najmanji odsječak izgovorene riječi*
- ***GOVORNI ORGANI:***
  - ***pomični:*** *grkljan, glasnice, nepce, jezik, donja čeljust, ždrijelne stjenke, usne*
  - ***nepomični*****:** *tvrdo nepce, gornja čeljust, zubi*

➢ ***NASTANAK GLASA:***

- *zračna struja prolazi iz pluća kroz dušnik i provlači se kroz grkljan s glasnicama (glasiljkama) - tu dobiva oblik glasa.*
- *zatim dolazi u grlo nad kojim se nalazi ždrijelo – ono vodi u usnu i nosnu šupljinu*
- *te šupljine služe za pojačavanje glasova*
- *u njima zračna struja dobiva konačni oblik*

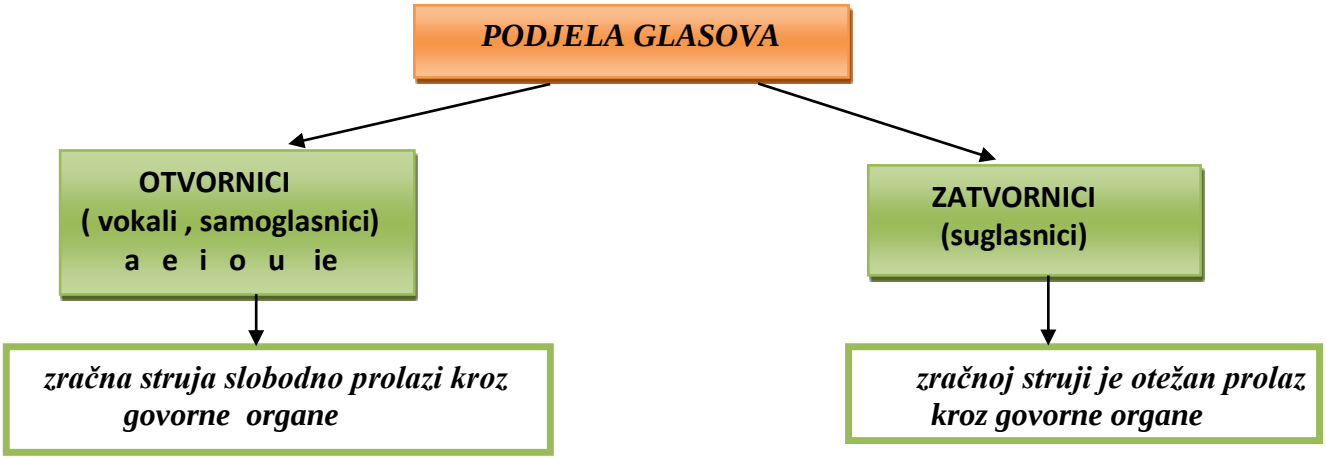

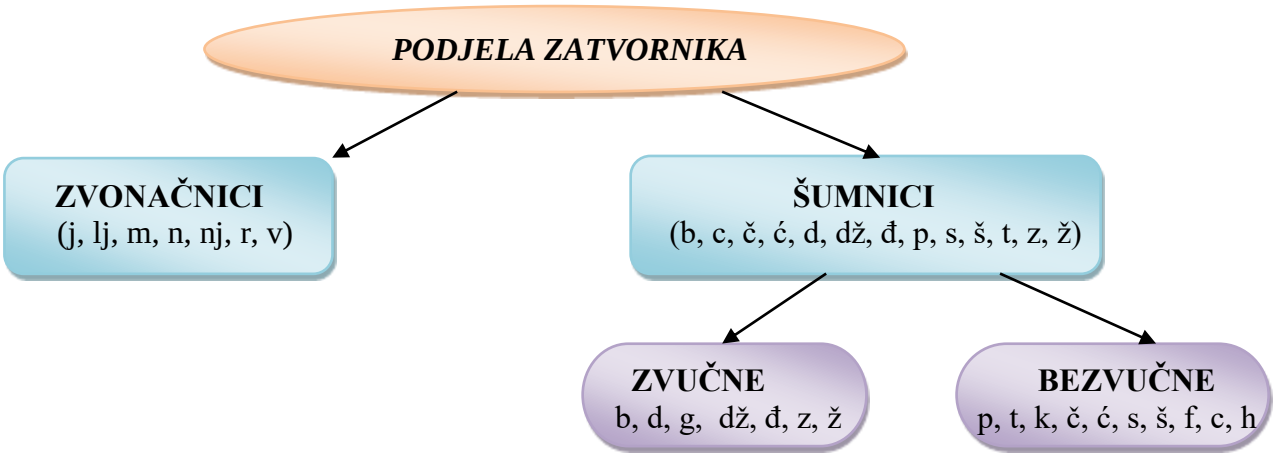

FONEM

Primjer 1.

- ako riječ "voda" raščlanimo na manje jedinice dobivamo:

v + o + d + a
/
slovo "v" nema nikakvo značenje

- ako umjesto slova "v" stavimo "r" dobivamo: r + o + d + a
- ni *"v"* ni *"r"* nemaju nikakvo značenje, ali mijenjaju značenje riječi

- FONEM – je najmanja jezična jedinica koja nema svoje značenje, ali ima razlikovnu ulogu

- FONOLOGIJA – znanstvena disciplina koja proučava foneme

Primjer 2.

duga - tuga

- podcrtani fonemi **d** i **t** su suprotstavljeni – nalaze se u **FONOLOŠKOJ OPRECI**
- ostali fonemi ***( )uga*** nalaze se u fonološkoj okolini
- **FONOLOŠKU OKOLINU - čine svi glasovi koji se nalaze oko suprotstavljenih fonema (moraju imati isti naglasak)**

- foneme stavljamo u kose zagrade

/

- u hrv. jeziku ima 32 fonema: ***30 slova abecede + ie + r (samoglasno - r)***

Fon i fonetika

- **jezik i govor nisu isto**
- **jezik je sustav znakova koji služi za sporazumijevanje, a govor je ostvarenje jezika**
- **najmanja jezična jedinica je FONEM, a najmanja govorna GLAS ili FON**
- **FONETIKA – jezična disciplina koja proučava glasove**
- **ALOFON – različit izgovor istog fonema**

zatvoreniji izgovor **otvoreniji izgovor**

/ /

pr. tramvaj more

/ /

isti fonemi, ali se različito izgovaraju

Narječja hrvatskoga jezika

- hrvatski jezik ima tri narječja: -štokavsko
- kajkavsko
- čakavsko

- nazive su dobili po upitno-odnosnoj zamjenici: *što, kaj, ča*.

ŠTOKAVSKO NARJEČJE

- naziv je dobilo po upitno-odnosnoj zamjenici **što.**
- štokavski se govori u Slavoniji, Baranji, na Banovini, u Lici, Gorskom kotaru i Žumberku.
- razlikujemo ekavske (dete), ikavske (dite), ijekavske (dijete) govore.

Podrijetlo riječi: -turcizmi (avlija- dvorište)
-germanizmi (šporet- štednjak)
-mađarizmi (doboš- bubanj)
-talijanizmi (škuda- novac)

- **književnici, pjesnici:** Džore Držić, Marin Držić, Ivan Gundulić, Andrija Kačić Miošić, Matija Antun Relković,

KAJKAVSKO NARJEČJE

- naziv je dobilo po upitno-odnosnoj zamjenici **kaj**.
- kajkavski se govori u Podravini i Posavini, Međimurju, Moslavini, u Zagrebu i okolici, Prigorju, Turopolju.
- kajkavski govori su većinom ekavski (lepo dete)

Podrijetlo riječi: -germanizmi (hiža- kuća)
-hungarizmi (pajdaš- prijatelj)

Književnici, pjesnici: Juraj Habdelić, Tituš Brezovački, Antun Gustav Matoš, Miroslav Krleža, Dragutin Domjanić, Fran Galović, Ivan Goran Kovačić...

ČAKAVSKO NARJEČJE

- naziv je dobilo po upitno-odnosnoj zamjenici **ča**
- čakavskim se narječjem govori u Istri, Hrvatskom primorju, Splitu, Zadru, Gorskom kotaru i Žumberku.
- razlikujemo ikavski (lito), ekavski (leto), ikavsko-ekavski (čovik) i jekavski čakavski govor na Lastovu.

Podrijetlo riječi: -talijanizmi (kantun- ugao).

Književnici, pjesnici: Marko Marulić, Šime Vučetić, Tin Kolumbić, Vladimir Nazor, Mate Balota, Hanibal Lucić, Petar Zoranić, Juraj Baraković, Džore Držić..

Glasovne promjene

1.) sibilarizacija = je glasovna promjena u kojoj

K		**prelazi u**	**C**	***ruci***
G	**ispred i**	**prelazi u**	**Z**	***knjizi***
H		**prelazi u**	**S**	***orasi***

Iznimke!

- osobna imena i prezimena: *Dubravki, Alenki…*
- imenice odmila: *baki, seki, zeki….*
- imenice na - cka , - čka, - tka, - ga
  / / / /
  kocki mački tvrtki ligi
- neka zemljopisna imena: *Požegi, Krki, Baški….*

2.) palatalizacija = je glasovna promjena u kojoj

K		**prelazi u**	**Č**	***vuče***
G	**ispred e, i**	**prelazi u**	**Ž**	***puže***
H		**prelazi u**	**Š**	***duše***

- katkad **c, z** ispred **e i** prelazi u **č, ž** *(mjeseče, mjesečina, viteže..)*

3.) <u>jotacija</u> = je stapanje nepalatalnog suglasnika s glasom **j** u nov palatal

t + j = ć *(žući)* d + j = đ *(mlađi)* h + j = š *(suši)* s + j = š *(viši)*	z + j = ž *(brži)* g + j = ž *(blaži)* c + j = č *(mičem)* k + j = č *(jači)*	l + j = lj *(posoljen)* n + j = nj *(punjen)*

- epenteza – oblik jotacije kada se između **p,b,m, v** i glasa **j** umeće **l** (umetnuto ili epentetsko l)

4.) jednačenje po zvučnosti = glas. promjena koja se događa kada se zajedno nađu 2 glasa različita po zvučnosti

Primjer 1. vrab + ci = vra**bc**i = vra**pc**i
/ / / /
zvučni bezvučni bezvučni bezvučni

<u>PRAVILO:</u> Ako je zvučni suglasnik ispred bezvučnog, onda zvučni prelazi u bezvučni (prvi se suglasnik uvijek prilagođava drugom)

Z + B = BB

Primjer 2. svat + ba = sva**tb**a = sva**db**a
/ / / /
bezvučni zvučni zvučni zvučni

<u>PRAVILO</u>: Ako je bezvučni suglasnik ispred zvučnog, onda bezvučni prelazi u zvučni.

B + Z = ZZ

➢ <u>Iznimke jednačenja po zvučnosti!</u>
- suglasničke skupine na *-dc, -dč, -ds, -dš*: podcijeniti, podšišati, odšetati, odspavati
- u složenicama s *ispod i iznad:*ispodprosječan, iznadprosječan
- u nekim složenicama jer bi riječ bila nerazumljiva: podtekst, nadtrčati

5.) <u>jednačenje po mjestu tvorbe</u> – do glas. promjene dolazi kada se nađu dva suglasnik različita po mjestu tvorbe

<u>Primjer 1.</u> ***Danima se mučim jednom <u>mišlju</u>.***

misl + ju = mislju = mi<u>š</u>lju

/ /

jotacija **s** ispred **lj** = **š** (jednačenje po mjestu tvorbe)

PRAVILO: **s** i **z** ispred ***č, ć dž, đ, lj, nj*** mijenjaju se u ***š (ž).***

-primjeri: ***pis + čev = pišč**ev***
groz + đe = grož**đe

Primjer 2. ***stan + beni = stambeni*** ***obran + beni = obrambeni***

/ / /

n + b = m

PRAVILO: ***n*** ispred ***b*** ili ***p*** mijenja se u ***m.***

***PAZI!** Do jednačenja ne dolazi kod složenica (obje riječi mogu stajati zasebno).

primjeri: ***jedan + put = jedanput***

van+ bračni = vanbračni

Primjer 3. ***orah + čić = oraščić***

/ / /

h + č = š

PRAVILO: ***h*** ispred ***č*** ili ***ć*** mijenja se u ***š*** .

6.) nepostojano - a, - e

a) nepostojano a = je ono koje se gubi i ponovno javlja u različitim oblicima iste riječi

Primjer: N jd. vrabac momak

G. jd. vrapca momka

b) nepostojano e = ne dolazi u svim oblicima iste riječi (javlja se u kajkavskim govorima)

Primjer: N jd. Čakovec Gubec

G jd Čakovca Gupca

7.) stapanje suglasnika

bez + zvučan = bezzvučan = bezvučan

PRAVILO: Kada se nađu 2 ista suglasnika jedan do drugog, oni se stapaju

PAZI! Suglasnik se ne gubi:

1.) u superlativu pridjeva – *najjednostavniji*

2.) kod nekih riječi radi lakšeg razumijevanja - *poddijelekt*

8.) <u>gubljenje suglasnika</u> – do ove glas. promjene dolazi radi lakšeg izgovora

- najčeće se gube ovi suglasnici:

1. **d** i **t** ispred **c** i **č:** sudac – sudca = suca;
   otac – otca = oca
2. **d** i **t** ispred – **štin**a: slobo**d** + ština = sloboština
3. **d** i **t** u suglasničkim skupovima **st, št, zd**,, **žd** ispred nekog suglasnika:
   kori**st** + **n**a = kori**sn**a
   kazali**št** + **n**i = kazli**šn**i
   nu**žd**(a) + **n**a = nu**žn**a

Ne provodi se u: rječima stranog porijekla (protestni, azbestni), a može biti i da imaju dva oblika – zadatci, dodatci

9.) <u>vokalizacija</u> = suglasnik l se na kraju riječi ili sloga zamjenjuje sa o

Primjer: anđeo – anđela, kotao – kotla , ~~dio – dijela, mislilac~~ – mislioca

Morfem. Morfologija

- ✓ svaka jezična jedinica ima svoje značenje
- ✓ najmanja jezična jedinica koja ima svoje značenje naziva se **MORFEM**
- ✓ **MORFOLOGIJA** - jezična disciplina koja se bavi proučavanjem morfema
- ✓ riječ se može sastojati od jednog ili više morfema ("ja" – jedan morfem; "boc-a" – 2 morfema; "pad-a-ti" – 3 morfema...)

- neke riječi (najčešće muškog roda) u nominativu jednine imaju **nulti morfem (O)**
  primjer: N jelen - O, G jelen – a, D jelen – u ...

- ALOMORF – različit izraz istog morfema (<u>ruk</u>-a, <u>ruc</u>-i - sibilarizacija**)**

✓ **PODJELA MORFEMA** -

1.) <u>Podjela morfema prema položaju:</u>
   a) korijenski (nose temeljno značenje riječi) – **boc** – a
   b) afiksalni morfemi: - prefiksalni (**od** – lomiti)
   - sufiksalni (crt – **ač)**
   - infiksalni (proširuju osnovu) – sin – **<u>ov</u>** – i
   - interfiks ili spojnik (roman – **<u>o</u>** – pisac)
   - nastavci (boc – **<u>a</u>)**

primjer: PRI - GRAD - SK - I – **nastavak**
/ / /
prefiksalni morfem **korijenski morfem** **sufiksalni morfem**

2.) <u>Podjela morfema prema funkciji:</u>

a) rječotvorni morfemi – tvore novu riječ

primjer: **PRI - GRAD - SK** - I
/ / /
rječotvorni morfemi

b) oblikotvorni morfemi – čine ih samo gramatički nastavci

primjer: PRI - GRAD - SK - ***I* – oblikotvorni morfem**

VRSTE RIJEČI

✓ sve riječi u hrvatskom jeziku dijelimo na: **1.) promjenjive** – mijenjaju svoj oblik
2.) nepromjenjive – oblik im ostaje isti

1.) PROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

- ***imenice* –** riječi kojima imenujemo bića, stvari i pojave
- ***zamjenice* –** riječi koje zamjenjuju imenice
- ***pridjevi*** – riječi koje se dodaju imenicama da bi ih pobliže označili
- ***brojevi*** – riječi koje označavaju količinu ili poredak
- ***glagoli*** – riječi koje označavaju radnju, stanje ili zbivanje

2.) NEPROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

- ***prilozi* –** riječi koje se prilažu glagolima da označe mjesto, vrijeme, način neke radnje
- ***prijedlozi*** – riječi koje označavaju odnos među bićima, stvarima i pojavama
- ***veznici* –** riječi koje povezuju 2 riječi ili 2 rečenice
- ***čestice* –** riječi koje služe za oblikovanje ili preoblikovanje rečenica
- ***uzvici*** (usklici) - riječi kojima se izražava neki osjećaj, raspoloženje, doziv, zvuk u prirodi

✓ postoje 2 vrste promjena: 1.) po padežima (imenice, zamjenice, brojevi, pridjevi)
- sklonidba ili deklinacija

2.) po licima (glagoli) – konjugacija ili sprezanje

IMENICE

IMENICE – promjenjive riječi kojima imenujemo bića, stvari i pojave.
Imenice dijelimo na:
1.) opće (ime zajedničko svim bićima, stvarima i pojavama)
- općim se imenicama mogu označiti:
  a) pojedine vrste bića, stvari i pojava (mačka, stol, snijeg, ljubav...)
  b) skupove istovrsnih bića ili predmeta koje se smatraju cjelinom – ZBIRNE IMENICE (granje, momčad, lišće, djeca) – gramatički s jednina iako znači množinu
  c) tvari ili materija – GRADIVNE IMENICE (brašno, čokolada, zlato)

2.) vlastite (ime kojim se imenuje samo jedno biće, stvar ili pojava)
- Marko, Osijek, Drava, Mars, Hrvatsko zagorje....

- Gramatičke osobine imenica -

- gramatičke osobine imenica su:
1.) rod (muški, ženski, srednji)
2.) broj (jednina i množina)
- vlastite imenice i neke gradivne imaju samo jedninu – SINGULARIA TANTUM (lat. singular – jednina) – Dubrovnik, Vlatko, mlijeko, brašno
- neke imenice imaju samo množinu – PLURALIA TANTUM (lat. Plural - množina) – hlače, naočale, grablje, vrata, ljestve...
3.) padež (“padati iz oblika u oblik”)
N – tko? što?
G – koga? čega?
D – komu? čemu?
A – koga? što?
V – oj!
L – o komu? o čemu?
I – s kim? čim?

- postoje 3 vrste deklinacija: 1.) a – deklinacija (imenice m. i sr. roda)
  m. r. jd. N – jelen, G – jelen-a....
  sr. r. jd. N – selo, G – sel-a...
  2.) e – deklinacija (imenice uglavnom ženskog roda)
  ž. r. jd. N – žena, G – žen-e ....
  3.) i – deklinacija (im. ž. roda) N – noć, G – noć-i
- naziv su dobile po nastavku u genitivu jednine

GLAGOLI

- GLAGOLI **–** su promjenjive riječi kojima se izriče radnja, stanje ili zbivanje

- imamo jednostavne i složene glagolske oblike

Jednostavni gl. oblici:

1. INFINITIV – neodređeni gl. oblik
- tvori se nastavcima **-ti** ili **-ći** : radi**ti**, uči**ti**, do**ći**, mo**ći**...

2. PREZENT (sadašnje vrijeme)
- tvori se nastavcima: **- em - jem - im - am**

jed**em** pij**em** vid**im** spav**am**
jedeš... piješ... vidiš... spavaš...

*prezent pomoćnog gl. **BITI**
jd. 1. jesam (sam) 2. jesi (si) 3. jest (je)
mn. 1. jesmo (smo) 2. jeste (ste) 3. jesu (su)

***** prezent pom. gl. **HTJETI :**
jd. 1. hoću (ću) 2. hoćeš (ćeš) 3. hoće (će)
mn. 1. hoćemo (ćemo) 2. hoćete (ćete) 3. hoće (će)

3. AORIST (prošlo svršeno vrijeme)
- ako završava na samoglasnik, nastavci su: **- h, - 0, - 0, - smo, - ste, - še**:
pr. pročita**h,** pročita**0,** pročita**0,** pročita**smo..**
- ako završava na suglasnik, nastavci su: **- oh, - e, - e, - osmo, - oste, - oše**
pr. rek**oh**, reč**e**, reč**e**, rek**osmo**...

4. IMPERFEKT (prošlo nesvršeno vrijeme)
- tvori se od nesvršenih glagola i nastavaka: **- ah, - aše, - aše, -asmo, - aste, - ahu**
primjer: pis**ah**, pis**aše**, pis**aše**, pis**asmo**, pis**aste**, pis**ahu**

5.GLAGOLSKI PRIDJEV RADNI
- tvori se od infinitivne osnove i nastavaka: **-o, - la, -lo, - li, -le, -la** (radi**o**, radil**a**, radil**o**..)

6. GLAGOLSKI PRIDJEV TRPNI
- tvori se od infinit.osnove i nastavka:**-n, -na, -no, -ni, -ne, -na (**nazva**n**, nazva**na**, nazva**no**)**
- t, - ta -to, - ti, - te, - ta (ote**t**, ote**ta**, ote**to**...)**

7. GLAGOLSKI PRILOG SADAŠNJI – tvori se od nesvršenih glagola
- tvori se tako da se 3. l. mn. prezenta doda nastavak **- ći**
primjer: ***čitaju*** (3. l. mn.) + **ći** = ***čitajući***

8. GLAGOLSKI PRILOG PROŠLI – tvori se od svršenih glagola
- tvori se tako da se infinitivnoj osnovi doda nastavak **–vši** (pr. razmisli + **vši** = razmislivši)

9. IMPERATIV (zapovjedni način) – njime se izriče zapovijed, zabrana, opomena
jd. 1. – 2. ***radi*** 3. ***neka radi***
mn. 1. ***radismo*** 2. ***radiste*** 3. ***neka rade***

Složeni glagolski oblici

1. PERFEKT (prošlo vrijeme) - tvori se od gl. pridjeva radnog i prezenta pom. gl. BITI

radio **sam**

2. PLUSKVAMPERFEKT (pretprošlo vrijeme)

- tvori se od perfekta pom. gl. BITI i gl. pridjeva radnog

bio sam **radio**

- ili od imperfekta pom. gl. BITI i gl. pridjeva radnog: *bijah radio, bijaše radio...*

3. FUTUR I. (buduće vrijeme)

- tvori se od nenaglašenog prezenta pom. gl. HTJETI i infinitiva

ću **raditi**

*futur I. pomoćnih glagola: *bit ću (ću biti)... htjet ću (ću htjeti)...*

4. FUTUR II. **(**predbuduće vrijeme)

- tvori se od svršenog prezenta pom. gl. BITI i gl. pridjeva radnog

budem **radio**
budeš **radio...**

5. KONDICIONAL I. (sadašnji)– njime se izriče radnja koja bi se mogla izvršiti, želja

- tvori se od aorista pom. glagola BITI i gl. pridjeva radnog

bih **radio**

*kondicional I. pom. glagola: *bih bio / bih htio*

6. KONDICIONAL II. (prošli) – njime se izriče radnja koja bi se mogla izvršiti u prošlosti

- tvori se od kondicionala I. pom. gl. BITI i gl. pridjeva radnog

bio bih **radio**

PRIDJEVI

- **PRIDJEVI** – promjenjive riječi koje se pridijevaju imenicama da bi označili njihovo svojstv

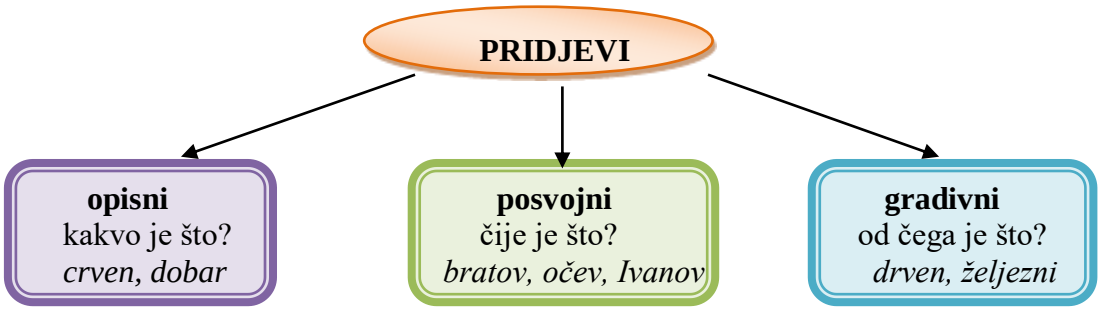

- pridjevi mogu imati određeni i neodređeni oblik
- <u>određeni pridjevi</u> odgovaraju na pitanje **KOJI?** (Kako se zove onaj <u>žuti</u> cvijet?)
- <u>neodređeni pridjevi</u> odgovaraju na pitanje **KAKAV?** (Cvijet je <u>žut</u>.)

- Sklonidba određenih i neodređenih pridjeva -

		određeni oblik	***neodređeni oblik***
jd.	**N**	**<u>veliki</u> grad**	**N <u>velik</u> grad**
	G	**<u>velikog</u> grada**	**G <u>velika</u> grada**
	D	**<u>velikom</u> gradu**	**D <u>veliku</u> grad**
	A	**<u>veliki</u> grad**	**A <u>velik</u> grad**
	V	**<u>veliki</u> gradu**	**V /**
	L	**<u>velikom</u> gradu**	**L <u>veliku</u> gradu**
	I	**<u>velikim</u> gradom**	**I <u>velikim</u> gradom**

- u množini se oba pridjeva dekliniraju jednako: N veliki...., G velikih...., D velikim...

<u>Komparacija (stupnjevanje) pridjeva</u>

- komparacija - uspoređivanje osobina dvaju ili više predmeta
- postoje 3 stupnja: 1. stupanj - **pozitiv** *(star mornar)*
  2. stupanj - **komparativ** *(stariji mornar)*
  3. stupanj - **superlativ** *(najstariji mornar)*

- **KOMPARATIV** se tvori od pozitiva i nastavaka:
  a) - **(j)i** : *vruć - vrući, riđ - riđi, mlad – mlađi, blag - blaži, crn – crnji, suh – suši, gluh – gluši*
  b) - **iji**: *star – stariji, zdrav – zdraviji, čist – čistiji, mrk - mrkiji*
  c) - **ši:** imaju samo 3 pridjeva: *lijep – ljepši, mek – mekši, lak - lakši*
  d) nepravilnu komparaciju imaju: *dobar – bolji, velik – veći, zao – gori, malen - manji*

- **SUPERLATIV** se tvori tako da se kompartivu doda prefiks - **naj**: *najljepši, najbolji,najmanji* - ako komparativ počinje sa **– j**, pri pisanju dolazi do udvajanja suglasnika: *na**jj**ači, na**jj**adniji*

ZAMJENICE

- su promjenjive riječi koje zamjenjuju imenice i pridjeve
- podjela zamjenica:

OSOBNE (lične)	ja, ti, on, ona,ono; mi, vi, oni, one, ona
POVRATNA	sebe, se
POSVOJNE	moj, tvoj, njegov, njezin; naš, vaš, njihov
POVRATNO-POSVOJNA	svoj
POKAZNE	ovaj, taj, onaj; ovakav, takav, ovolik, tolik
UPITNE I ODNOSNE	tko, što, koji, čiji, kakav, kolik
NEODREĐENE	netko, nešto, nečiji, itko, išta, nitko, ništa, svatko, svašta, bilo tko, tko god, sav

1. ***osobne zamjenice*** – zamjenjuju osobe, lica

	ja	**ti**	**on**	**ona**	**mi ...**
N					
G	mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je	nas
D	meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	njoj, joj	nama
A	mene, me	tebe, te	njega, ga	nju, ju	nas
V	/	ti	/	/	mi
L	meni	tebi	njemu	(o) njoj	nama
I	(sa) mnom(e)	tobom	njim(e)	njom(e)	nama

2. ***povratna zamjenica*** - sebe, se
(radnja se vraća na subjekt)

N	/
G	sebe, se
D	sebi, si
A	sebe, se
V	/
L	sebi
I	sobom

3. ***posvojne*** –zamjenjuju posvojne pridjeve
(odgovaraju na pitanje: čiji, čija, čije)

	moj
N	
G	mojeg(a), mog(a)
D	mojem(u)
A	mojeg(a), mog(a)
V	moj
L	mojem(u), mom(e,u)
I	mojim

4. ***povratno- posvojna***: svoj
(označuje da nešto pripada subjektu)

	svoj
N	
G	svojeg(a), svog(a)
D	svojemu
A	svojeg(a), svog(a)
V	/
L	svojem(u), svom(u)
I	svojim

5. ***pokazne zamjenice*** – upućuju na nešto što se nalazi u blizini govornika

	ovaj
N	
G	ovog(a)
D	ovom(u)
A	ovog(a)
V	/
L	ovom (e,u)
I	ovim (e)

5. upitne i odnosne zamjenice – upitne dolaze u upitnim rečenicama, odnosne u odnosnim

	tko	**što**
N		
G	kog(a)	čeg(a)
D	kom(u,e)	čem(u)
A	kog(a)	što
V	/	/
L	kom(u,e)	čem(u)
I	kim(e)	čim(e)

6. <u>neodređene zamjenice</u> – upućuju na nepoznate, neodređene osobe

- neodređene zamjenice složene sa *tko, što, koji čiji, kakav, kolik* mijenjaju se kao te upitne zamjenice

primjer:	N	**netko**	**nešto**	**nitko**
	G	nekoga	nečega	nikoga
	D	nekome...	nečemu...	nikomu...

- zamjenice **neki** i **svaki** mijenjaju se kao određeni pridjevi

primjer:	N	**neki**	**svaki**
	G	nekoga	svakoga
	D	nekome...	svakome...

- zamjenica **sav** ima posebnu promjenu (ženski rod **sva**, srednji **sve**)

N	sav
G	svega
D	svemu
A	svega
V	/
L	svemu
I	svime

<u>Pisanje neodređenih zamjenica</u>

<u>Tko god</u> dođe, dobro dođe. Ako <u>tkogod</u> dođe, pozovite me.

/ /

bilo tko netko

<u>neispravno napisano</u>	**<u>ispravno napisano</u>**
za ništa	ni za što
od nikoga	ni od koga
u nikakvim	ni u kakvim

BROJEVI

- **BROJEVI – su promjenjive riječi koje označavaju koliko čega ima i koje je što po redu**
- podjela brojeva:
  - ♦ glavni – jedan, dva, dvadeset dva ...
  - ♦ redni – prvi, drugi, dvadeset drugi ...
- podjela glavnih brojeva:
  - ♦ osnovni: od 1 do 9, 10, 100, 1000, itd.
  - ♦ izvedeni: 11, 12,... 21, 99, 101, itd.
- pisanje rednih brojeva – svi redni brojevi pišu se s točkom
  - ♦ arapski: 2., 10., 15., 27., ...
  - ♦ rimski: II., IV., XXVII., ...

- DEKLINACIJA BROJEVA -

- od glavnih brojeva dekliniraju se samo brojevi od 1 do 4:
N – jednog, **G** – jednog /a, **D** – jednom /e/u, **A** – jednog /a, **V** – jedan , **L** =**D**, **I** –jednim
N – dva, **G** – dvaju, **D** – dvama, **A** – dva, **V** – dva, **L** – dvama, **I** – dvama

- redni brojevi sklanjaju se kao određeni pridjevi:
N -prvi, **G** -prvog/a, **D** - prvom/u/e, **A** -prvi/ prvog/a, **V**- prvi, **L** - prvom/u/e, **I** –prvim

Pisanje brojeva:
- 25 – dvadeset pet; 100 – sto, stotina; 200 – dvije stotine, dvjesto, dvjesta ....
- oblici s riječi **puta** pišu se: jedanput, dvaput ili jedan puta, dva puta

BROJEVNE IMENICE - BROJEVNI PRILOZI - BROJEVNI PRIDJEVI

- **brojevne imenice** su po obliku imenice, a po značenju brojevi
  na primjer: dvojica, trojica, dvoje, troje, četvorica; stotina, tisuća.....
- **brojevni prilozi** – izriču približnu količinu nečega: desetak, petnaestak, stotinjak..
  - tvorba: neki broj + sufiks - ak = brojevni prilog
    deset + - ak = desetak
- **brojevni pridjevi** imaju službu pridjeva, a značenje broja (dolaze uz imenice koje imaju samo množinu)
  na primjer: dvoji svatovi, desetore hlače

Nepromjenjive vrste riječi

1. PRILOZI – nepromjenjiva vrsta riječi kojima se izražavaju okolnosti vršenja radnje
- prilažu se glagolima
- mogu se priložiti i imenicama i pridjevima: *mnogo* posla, *jako* lijepo.
- vrste priloga: **mjesni** (gdje?kamo?kuda?) – *ondje, tamo, ovamo, tu...*
  vremenski (kada?otkada?) – *sada, nikada, danas, ljetos...*
  načinski (kako?) – *dobro , loše, tako...*
  uzročni (zašto?) – zato, stoga...
  količinski (koliko?) – *mnogo, ovoliko, toliko...*

2. PRIJEDLOZI – nepromjenjiva vrsta riječi, označavaju odnose među imenicama
- ne mogu stajati samostalno, nego uz imenske riječi (*u njemu, na suncu, pred kućom..)*
- prijedlozi su: **do, iz, k, na, nad, o, od, po, pod, pri...**

Prijedlozi uz padeže:
- s genitivom: **bez, blizu, do, iz, iza, kod, kraj**
- s dativom: **k(a), nasuprot, untoč, usprkos**
- s akuzativom: **kroz, među, za, na, nad, pod, pred, u, uz**

- s lokativom: **u, na, po, pri, prema, o**
- s instrumentalom: **među nad, pod, pred, s(a), za**

3. VEZNICI – nepromjenjiva vrsta riječi koje povezuju dvije riječi ili rečenice

VRSTE VEZNIKA	
sastavni	**i, pa, te ni, niti**
rastavni	**ili**
suprotni	**a, ali, nego, već, no**
isključni	**samo, samo što, tek, tek što, jedino, jedino što**
zaključni	**dakle, zato, stoga**
nepravi (služe za povezivanje zavisno složenih rečenica	odnosne zamjenice: **tko, što...** prilozi: **kamo, kada...** veznici: **da, ako, iako....**

4. ČESTICE – nepromjenjiva vrsta riječi koja služi za preoblikovanje, mijenjanje značenja. To su:
ne – mijenja jesnu rečenicu u niječnu: *Želim to – Ne želim to.*
li, zar – služe za oblikovanje pitanja: *Hoćeš li? Zar hoćeš?*
evo, eto, eno, **neka, čak**

5. USKLICI – njima označavamo osjećaje, raspoloženje ili neki zvuk u prirodi
- to su: **oh, eh, hi, haj, jao, uf, bljak, pljus...**

SINTAKSA

- dio gramatike koja proučava rečenicu naziva se - **SINTAKSA**
- stariji naziv – **skladnja ili rječoslaganje**

- SINTAKTIČKE JEDINICE -

- sintaktičke jedinice su:

1.) REČENICA – riječ ili skup riječi kojom se izriče obavijest
- pr. *More. Sjedili smo na pješčanoj plaži.*

2.) RIJEČ – skup glasova koji ima neko značenje
- pr. *more, sunce, plaža*

3.) SINTAGMA - spoj riječi koji ima novo značenje
- sastavljena je od 2 ili više punoznačne riječi (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli, prilozi) koje tvore cjelinu
- pr. *dobra knjiga, ljetni praznici*

REČENICA

- sintaktička jedinica koja služi za prenošenje obavijesti
- može se rastaviti na manje dijelove, tj. **rečenične članove**

primjer: *Danas* *učimo* *hrvatski.*
/ / /
priložna oznaka vremena *predikat* *objekt*

REČENIČNI DIJELOVI

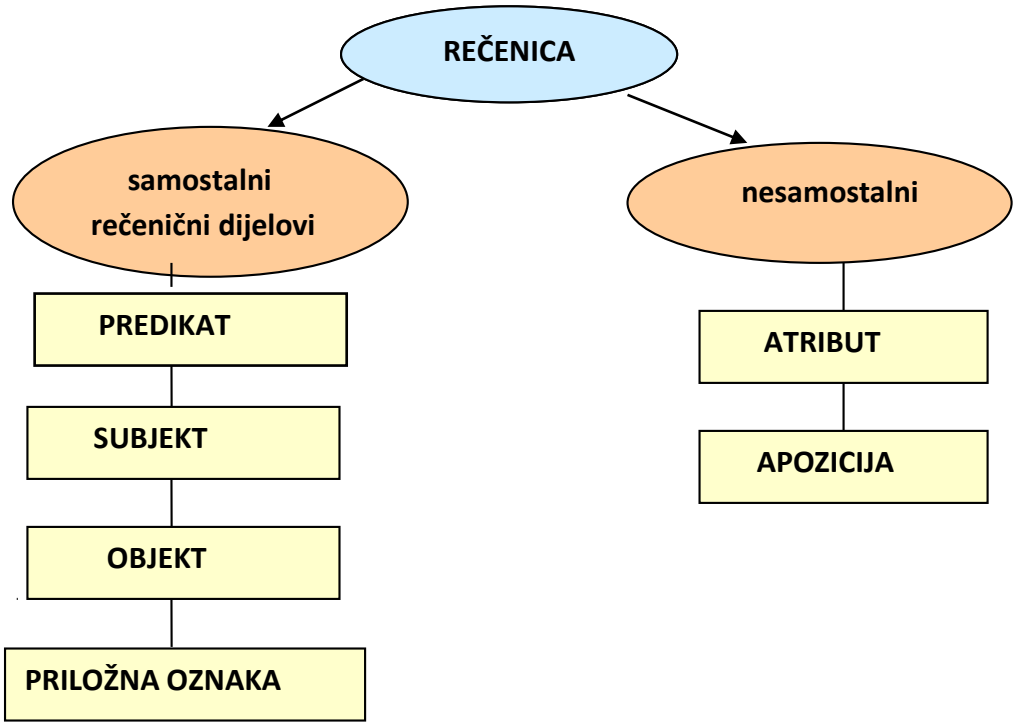

- Podjela rečenica -

prema priopćajnoj svrsi
(izjavne, upitne, usklične)

prema sastavu

jednostavne
(neproširene,
proširene)

složene
(zavisno složene,
nezavisno složene)

PREDIKAT

- **predikat** je temeljni dio rečenice; on izriče što subjekt radi
- po njemu se ravnaju ostali dijelovi u rečenici
- obično se izriče glagolom

Vrste predikata

glagolski predikat	***imenski predikat***
- izrečen je ***glagolom*** *- primjer:* ***Učim*** *hrvatski.* / *glagolski predikat*	*- izrečen je pomoćnim glagolom biti i nekom imenskom riječju* ****glagol + imenica, pridjev, zamjenica, broj*** *- pomoćni glagol služi kao spona (sam si, je...)* *- primjeri:* *Ja* ***sam učenik****.* *- pomoćni glagol + imenica* *Ivica* ***je zadovoljan.*** *- pom. gl. + pridjev* *Odijelo* ***je njegovo.*** *- pom. gl. + zamjenica* *Ona* **je prva**. *- pom. gl. + broj*

SUBJEKT

- *SUBJEKT* ***je ona riječ u rečenici kojom se izriče tko je nositelj radnje***
- ***slaže se s predikatom u rodu i broju***
- ***najčešće se izriče*** *imenicom u nominativu* ***i odgovara na pitanje*** *tko? i što?*

Izricanje subjekta

- u ulozi subjekta najčešće je imenica, no može biti bilo koja imenska riječ, gl. u infinitivu,

pr. ***Kuća*** *je lijepa. (imenica)*
Ti *nam odgovori. (zamjenica)*
Plavi *su bili bolji. (pridjev)*
Trojica *su došla. (broj)*
Šetati *je lijepo. (gl. u infinitivu)*

- subjekt se često izostavlja jer je već poznat iz predikata - **neizrečeni (skriveni) subjekt**

pr. *Danas će pojesti čokoladu. (ona)*

- rečenica u kojoj nema subjekta zove se **besubjektna rečenica**

pr. *Stari se. Priča se. U gradu se slavilo. Valjalo bi poći učiti.*

OBJEKT

- **OBJEKT** – njime se izriče predmet radnje
- on je dopuna glagolu
- riječ u službi objekta stoji u nekom od zavisnih padeža: G, D, A, L, I
- objekt ne može biti u nominativu i vokativu
- objekt može biti imenica i zamjenica (ponekad pridjev ili broj)

- Vrste objekta -

1. izravni (direktni)
   – gotovo uvijek je u akuzativu (*Promatram ulicu.*)
   - mjestu u rečenici otvaraju mu prijelazni glagoli (imaju uza se imen. u akuzativu): *sanjati, pjevati zatvoriti...*
   - uvijek je bez prijedloga

2. neizravni (indirektni)
   - može biti: u genitivu - *Nagledao sam se svijeta.*
     u dativu – *Pomogli su nam.*
     u akuz. s prijedlogom – *Mislim na vas.*
     u lokativu – *Priča se o izletu.*
     instrumentalu – *Svi govore istim dijalektom.*
   - mjesto mu otvaraju neprijelazni glagoli
   - može biti prijedložni i besprijedložni

PRILOŽNE OZNAKE

- *PRILOŽNA OZNAKA* – je riječ koja dopunjuje predikat kako bi označila mjesto, vrijeme, način i druge okolnosti u kojoj se obavlja radnja

VRSTA PRILOŽNE OZNAKE	*PITANJA NA KOJA ODGOVARA*	*PRIMJER*
PO mjesta	gdje? kamo? kuda? odakle? dokle?	*Ostajte ovdje.* *Idemo u Dubrovnik.*
PO vremena	kada? otkad? dokad?	*Polazimo sutra.*
PO načina	kako?	*Brzo smo trčali.*
PO uzroka	zašto? zbog čega?	*Tresao se od straha.*
PO namjere	radi čega? s kojom namjerom?	*Idem na Rab radi odmora.* *Dođite na kavicu.*
PO količine	koliko? koliko puta?	*Roko je nekoliko puta koraknuo.*
PO sredstva	čime? (izriče se instrument. bez prijedloga)	*Pišem kemijskom olovkom.* *U školu idem biciklom.*
PO posljedice	s kojom posljedicom?	*Smijmo se do suza!*
PO pogodbe (uvjeta)	pod kojim uvjetom?	*Bez truda nema uspjeha.*
PO društva	s kim? (izrče se instrument. s prijedlogom s/sa)	*Ivan je sa susjedom pričao o nogometu.*
PO smjera	kamo?	*Idem k liječniku.*

ATRIBUT

- ATRIBUT je dopuna imenici koja pobliže određuju njezino značnje

pr. *Lagani* *povjetarac mrsio joj je kosu.*

- postoje dvje vrste atributa:

1. **pridjevni – odgovara na pitanja za atribut (koji?, čiji?, kakav?, kolik?)**
   - najčešće je pridjev ili pridjevna riječ (zamjenica, broj)

   pr. *Lijepo* dijete. *Naše* dijete. *Dva* čovjeka.
   - sročan je

2. **imenski atribut - najčešće se izriče imenicom**
   - nikada nije u istom padežu kao imenica koju dopunjuje
   - zato se i zove se nesročni atribut
   - najčešće je u genitivu
   pr. Donio je komad *kruha.*
   / /
   A. jd m.r. G. jd. m. r.
   Popio je čašu *mlijeka*.
   Pojela je kockicu *čokolade.*

   - nesročni atribut može biti besprijedložni i prijedložni
   pr. Kupila je litru *soka* i kolač *od voća*.

APOZICIJA

- **APOZICIJA je imenica koja pobliže označuje imenicu uz koju se nalazi**
- **osnovno svojstvo apozicije je sročnost (ili se barem slažu u padežu ili broju)**

pr. Posjetit ću *grad* Pulu ovoga ljeta. Čitam *roman* "Zlatarovo zlato".
/ / / /
N jd.m.r A jd. ž.r A jd. N jd.

NEZAVISNO SLOŽENE REČENICE

U sljedećoj rečenici podcrtajte predikate i zaokružite veznik.

Probudio sam se nakon zvona budilice i spremio se za školu.

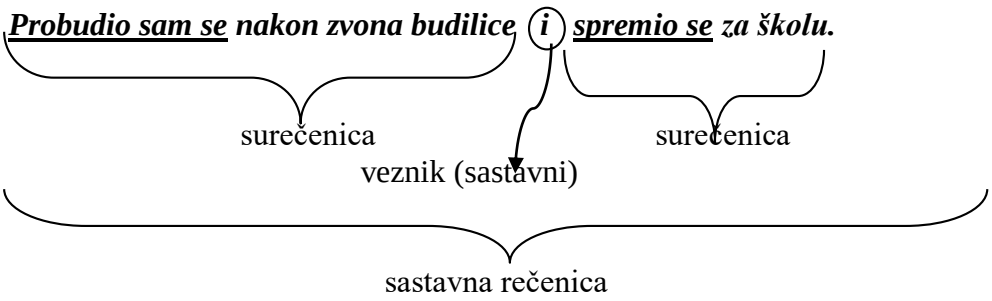

- nezavisno složene rečenice nastaju povezivanjem jednostavnih rečenica (surečenica) veznicima
- nisu ovisne jedna o drugoj

Vrste:

1.) <u>SASTAVNE</u> – i, pa, te, ni, niti
- ne odvajaju zarezom osim ako nešto ne želimo posebno istaknuti ili kod ponavljanja

- pr. *Idem u školu i plačem od muke*

2.) <u>RASTAVNE</u> – ili (ili – ili) - ne ovise jedna o drugoj. <u>Ne odvajaju se zarezom!</u>

- pr. *Ili miruj ili izlazi!*

3.) <u>SUPROTNE</u> – a, ali, nego, već, no
- sadržaj jedne suprotan je sadržaju druge surečenice. <u>Odvajaju se zarezom!</u>

- pr. *Čovjek jede da živi, a ne živi da jede.*

4.) <u>ISKLJUČNE</u> – samo, samo što, tek, tek što, jedino, jedino što..
- sadržaj jedne isključuje sadržaj druge surečenice. <u>Odvajaju se zarezom.</u>

- pr. *Svi su zapisali zadaću, samo ja nisam.*

5.) <u>ZAKLJUČNE</u> – dakle, stoga, zato što
- sadržaj druge prelazi kao zaključak prve surečenice. <u>Odvajaju se zarezom!</u>

- pr. *Mislim, dakle jesam.*

ZAVISNO SLOŽENE REČENICE

- u zavisno složenoj rečenici razlikujemo glavnu i zavisnu rečenicu
- <u>vrste</u>: SUBJEKTNE, PREDIKATNE, OBJEKTNE, ATRIBUTNE, PRILOŽNE
***** <u>prepoznavanje zavisno složenih rečenica:</u>
1.) odrediti koliko ima predikata (koliko predikata, toliko rečenica)
2.) odrediti koja je rečenica glavna, a koja zavisna
3.) odrediti kako se zavisna rečenica odnosi prema glavnoj
4.) imenovati vrstu rečenice

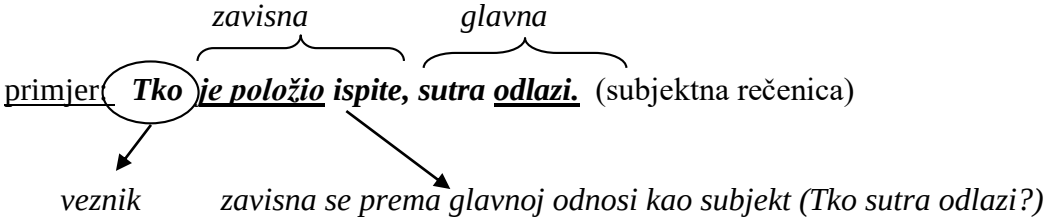

- <u>kada zavisna rečenica dolazi ispred glavne, odvaja se zarezom jer je to inverzija</u>

*** Vrste zavisnih rečenica prema mjestu uvrštavanja***

- **PREDIKATNA REČENICA** - prema glavnoj rečenici odnosi se kao dio imenskog predikata

<u>način vezanja</u>	**<u>primjer</u>**
- veznik DA	Oni su <u>da</u> ih boljih nema.
- odnosne zamjenice (tko, što, koji, čiji, kakav...)	Filmovi nisu <u>što</u> su nekad bili.

- **SUBJEKTNA REČENICA** - prema glavnoj rečenici odnosi se kao subjekt prema predikatu

<u>način vezanja</u>	**<u>primjer</u>**
- veznik DA	Priča se <u>da</u> test nije bio težak.
- odnosne zamjenice (tko,što)	Bit će <u>što</u> mora biti.
- odnosni prilog (kako)	Cijeli se dan čuje <u>kako</u> ga hvale.

- **OBJEKTNA REČENICA** - prema glavnoj rečenici odnosi se kao objekt prema predikatu

<u>način vezanja</u>	**<u>primjer</u>**
- veznik DA	Nisu mi rekli <u>da</u> ste i Vi stigli.
- odnosne zamjenice	Pokazat će nam <u>što</u> su priredili.
- prilozi (kamo, kada, kako, neka..)	Nije znao <u>kamo</u> svi tako žurno idu.

- **ATRIBUTNA REČENICA** - uvrštava se u glavnu rečenicu na mjesto atributa

<u>način vezanja</u>	**<u>primjer</u>**
- veznik DA	Bio je to prizor /<u>da</u> se pamti cijeloga života.
- odnosne zamjenice	Idem u školu/ <u>koja</u> nije blizu.
- prilozi (kamo, kuda, gdje, kada...)	Došlo je doba /<u>kada</u> valja razmisliti o svemu.

PRILOŽNE REČENICE - uvrštava se u glavnu rečenicu na mjesto njene priložne oznake

način vezanja	**primjer**
- prilozi	Kada pada snijeg, svi su putovi zatrpani.
	Gdje nema sloge, nema napretka.
	Makar smo se dogovorili, nije sve dobro ispalo.

- Vrste priložnih rečenica -

1.) Mjesna rečenica - zavisna se reč. uvrštava u glavnu kao njezina PO mjesta
- **veznici:** *gdje, kamo, kuda, odakle, dokle*
- **primjer:** *Popeli smo se visoko kamo zalaze samo divokoze.*

2.) Vremenska rečenica - zavisna se reč. uvrštava u glavnu na mjesto PO vremena
- **veznici:** *kada, dokle, čim, prije, nego, otkada, kad god, dok god*
- **primjer:** *Promatrao ju je dok je vježbala.*

3.) Načinska rečenica - zavisna se reč. uvrštava u glavnu na mjesto PO načina
- **veznici:** *kako, kako god, kao što, kao da, tako da*
- **primjer:** *Okrenula je volan kao što sam joj pokazao.*

4.) Uzročna rečenica - zavisna se reč. uvrštava u glavnu na mjesto PO uzroka
- **veznici:** *jer, što, budući da, kako, kada*
- **primjer:** *Budući da ste* prekršili *propise, morate platiti kaznu.*

5.) Posljedična rečenica - iskazuje posljedicu onoga što se događa u gl. rečenici
- **odgovara na pitanje:** S kojom posljedicom?
- **veznici:** *da, te*
- **primjer:** *Tresnuše dlanom u dlan da je sve pucalo.*

6.) Namjerna rečenica - zavisna se reč. uvrštava u glavnu na mjesto PO namjere
- **veznici:** da, kako, li, neka
- **primjer:** *Plove po nebu kako bi zaokupili njegovu pozornost.*

7.) Pogodbena rečenica - zavisna rečenica kojom se izriče pogodba
- **veznici:** *ako, kada, li, da*
- **primjer:** *Prekinut će im veze ako se ne budu javili do noći.*

8.) Dopusna rečenica - sadržaj zavisne u suprotnosti je sa sadržajem glavne (Unatoč čemu?)
- **veznici:** *iako, ako, ako i, makar, mada, premda, neka*
- **primjer:** *Zapalili su svijeću iako nije bilo mračno.*

LEKSIKOLOGIJA

- ***LEKSIKOLOGIJA*** – znanost koja proučava lekseme
- kao znanost oblikovala se tek u 20. st.
- ***LEKSEM*** – riječ koja predstavlja ukupnost svojih oblika i značenja

primjer: UČENIK (učenik, učeniku....)
- ide u školu
- kasni na sat
- dobiva ocjene

LEKSEM = oblik + značenje

- ***leksemi*** se dijele na:
  1. **PUNOZNAČNE RIJEČI** ili **PUNOZNAČNICE**
     - to su pretežito promjenjive riječi
     - imaju i gramatičko i leksičko značenje
     - to su: imenice (vrata, mačka..)
       glagoli (pjevati, raditi...)
       pridjevi (lijep, ružan...)
       brojevi (jedan, prvi...)
       zamjenice ((ja, on, moj...)
       prilozi (brzo, teško...) – dobivaju punoznačno mjesto samo uz glagol

  2. **NEPUNOZNAČENE RIJEČI** ili **NEPUNOZNAČNICE**
     - imaju samo gramatičko značenje
     - to su: prijedlozi, veznici, čestice, uzvici

SINONIMI

- **SINONIMI** (grč. synonimos – imenjak) - riječi različitog izraza, a istoga ili sličnoga sadržaja

- SINONIMIJA – odnos 2 ili više riječi koje imaju različite izraze, a sadržaji im se djelomično ili potpuno podudaraju
- dva sinonima čine **SINONIMSKI PAR**, a više sinonima **SINONIMSKI NIZ**

/ /

ljekarna – apoteka *buka – vika – galama*

Vrste sinonima

1.) potpuni sinonimi (istoznačnice) – imaju isto značenje i zamjenjivi su u svakom kontekstu
- sinonimski par obično čini hrv. riječ i posuđenica
  - *glazba – muzika*
  - *knjižnica – biblioteka*
  - *ljekarna – apoteka*

2.) *djelomični sinonimi* (bliskoznačnice) – zamjenjivi samo u nekome kontekstu

- *informacija – obavijest*
- *vatra – oganj*
- *kuća - dom*

Sinonimi se dijele i na:

1.) općejezične – njih i izvan konteksta prepoznajemo kao sinonime (*reći – kazati*)

2.) individualne – postoje zahvaljujući pojedinačnom stvaralaštvu pisaca

pr***. Osjetih hladno truplo...***
Ležim na lešu
Puna je jama: na lešine liju
Vapno, da živima strvine ne smrde
(I.G.Kovačić, Jama)

- sve podcrtane riječi odnose se na mrtva ljudska tijela
- u drugome kontekstu te riječi ne bi bile sinonimi

- postoje i ***kontaktni sinonimi*** – jedan sinonim pripada standardnom jeziku, a drugi narječju ili žargonu

patka (standardni jezik) – *raca* (kajkavsko narječje)
pjevati (stand. j.) – *kantati* (čakavsko narječje)
prozor (stand. j.) – *pendžer* (štokavsko narječje)
računalo (stand. j.) – *komp* (žargon)
jedinica (stand. j.) – *kulja*, bomba (žargon)
glazba (stand. jezik) – *mjuza* (žargon)

ANTONIMI

- **ANTONIMI** (grč. *anti* – protiv, *onoma* – ime) – su riječi suprotnih značenja
- ANTONIMIJA – pojava suprotnosti između dviju riječi

- dvije riječi suprotnih značenja čine **ANTONIMSKI PAR** *(pr. lijep – ružan)*
- u antonimskom odnosu mogu se nalaziti:
  imenice (*dan – noć*), pridjevi (*pričljiv – šutljiv*), glagoli (*kupiti – prodati, izići – ući*),
  prilozi (*blizu – daleko, polako –brzo*), prijedlozi (*od – do, u – iz, sa – bez*)

Vrste antonima

a) prema podrijetlu

1.) raznokorijenski ili pravi antonimi
– imaju različit korijenski morfem (*lijep – ružan*)

2.) istokorijenski ili nepravi antonimi
- imaju isti korijenski morfem, ali ih prefiksalni morfem dovodi do različitog značenja (*u/iz: upisati – ispisati, nad/pod: nadvožnjak- podvožnjak*)

b) prema prirodi značenjske opreke

1.) binarni (komplementarni)
- stoje u komplementarnom odnosu, time da prvi isključuje drugi i obratno
  pr**.** *živ – mrtav, oženjen – neoženjen, istina - laž*

2.) **stupnjeviti** – mogu imati međučlanove
  pr. *vruć – topao - hladan*
  mokar – vlažan – suh

3.) **obratni** - opisuju isti odnos između dviju suprotstavljnih riječi, ali obrnutim redoslijedom.
  pr. *Marko je viši od Brune. Bruno je niži od Marka. (viši- niži)*

c) prema usvojenosti)

1.) kontekstualni (individualni) – postoje samo u određenom kontekstu jer im je autor dao takvo značenje: *dah - krik* (Tin Ujević)

2.) samostalni (općejezični) – i izvan konteksta prepoznaju se kao antonimi
- pr. *star - mlad*

PODRUČNA RASLOJENOST LEKSIKA

- LEKSIK – riječi jednog jezika
- hrv. jezikom govori se u cijeloj Hrvatskoj, govori se i u svijetu, svugdje gdje žive Hrvati, međutim, drugačije se govori u Hrv. zagorju, Međimurju; drugačije u Zagrebu, Osijeku, Splitu
- iako se u svakom od navedenih mjesta govori hrvatski, on se različito ostvaruje u pojedinim područjima - stoga govorimo o područnoj raslojenosti leksika
- leksik koji se ostvaruje u pojedinim područjima možemo podijeliti na:
  1.)LOKALIZME – riječi koje pripadaju mjesnim govorima
  2.)REGIONALIZME – riječi koje pripadaju cjelinama većim od mjesta
  3.)DIJALEKTIZME – riječi koje pripadaju nekom od narječja
- **dijalektizmi** se dijele na: a) *kajkavizme* (hiža – kuća)
  b) *čakavizme* (tovar- magarac)
  c) *štokavizme* (badava – besplatno)

- iako se hrv. standardni jezik temelji na štokavskom narječju, ipak ga ne možemo izjednačavati sa štok. narječjem jer nisu sve štokavske riječi ušle u leksik hrv. standardnog jezika (primjer: koštati – stajati, vrijediti)

FUNKCIONALANA RASLOJENOST LEKSIKA

- standardni jezik je višefunkcionalan, tj. njegova funkcija je višestruka
- u skladu s tim funkcijama hrv. standardni jezik dijeli se na funkcionalne stilove:
  1. KNJIŽEVNOUMJETNIČKI – najslobodniji, ne mora poštivati nikakve norme
     - tim se stilom izražava individualnost
  2. RAZGOVORNI – služi za svakodnevno sporazumijevanje
     - odlikuje se spontanošću i prirodnošću
     - često se koriste riječi koje ne pripadaju standardnom jeziku
     - takve riječi nazivamo kolokvijalizmi (riječi između stand. jezika i dijalekta; pr. kupaona, slastičarna...)
     - dio razgovornog stila je i žargon (specifičan jezik pojedin skupine ljudi; pr. jedinica – top, kulja, bomba...)

3. PUBLICISTIČKI – stil javnog priopćavanja kojim se služe novinari i publicisti
   - poštuje norme hrv. standardnog jezika
4. ADMINISTRATIVNI – jezik ureda, državne uprave, politike, diplomacije
   - tim stilom pišu se zakonski tekstovi i službeni dopisi
5. ZNANSTVENI – karakterizira ga uporaba znanstvenih termina
   - određen je racionalnošću, točnošću, jasnoćom, nedvosmislenošću...

VREMENSKA RASLOJENOST LEKSIKA

- na promjenu u jeziku utječu izvanjezični i unutarjezični čimbenici
- izvanjezični čimbenici - svaka polit. ili društvena promjena utječe i na promjenu jezika
- unutarjezični – sve promjene koje se događaju unutar jezika
- leksik hrv. jezika dijeli se na:
  1.) **AKTIVNI LEKSIK** – čine svakodnevne riječi koje su razumljive svakom govorniku književnog jezika
  2.) **PASIVNI LEKSIK** - čine riječi koje su zastarjele i nestale iz uporabe
  - riječi iz pasivnog leksika dijelimo na:
    a) **historizme** – riječi koje su zastarjele jer su nestali predmeti ili pojave koje su te riječi označavale (primjeri: barun, grof, dinar, komunistička partija...)
    b) **arhaizme** – zastarjele riječi zato što su neke druge riječi u aktivnom leksiku zauzele njihovo mjesto (pr. *libar – knjiga, ljepost – ljepota, sarce – srce*)
    - podjela:
      1.) ***izrazni*** (za isti sadržaj postoji drugi izraz)
      pr. libar – knjiga plav – lađa, brod slovar – rječnik
      2.) ***značenjski ili sadržajni*** (izraz je kao nekad, ali više nema to značenje)
      pr. ljeto (godina) knjiga (pismo)
      3.) ***tvorbeni*** (promijenio se tvorbeni prefiks ili sufiks)
      pr. kritik – kritičar ljepost – ljepota obramba – obrana
      4.) ***fonološki*** (promijenio se fonemski sustav)
      pr. krstjanin – kršćanin parst - prst smart - smrt bratja – braća
      5.) ***grafijski i pravopisni***
      pr. Guro (Đuro) diete nepodpuno

    c) **knjiške lekseme** – riječi koje su načinili leksikografi, ali su ostale zabilježene samo u rječnicima *(npr. kolostaj – kolodvor)*
    d) **nekrotizme** – riječi koje su karakteristične za leksik nekog pisca, nikad nisu postale dijelom aktivnog leksika (pr. *ljesit- drven*)

- granica između aktivnog i pasivnog leksika nije čvrsta jer leksemi mogu prelaziti iz aktivnog leksika u pasivni i obratno

- postoje leksemi koji u cjelosti ne pripadaju ni aktivnom ni pasivnom leksiku:
  a) zastarjelice – riječi koje se sve rjeđe rabe u hrvatskom jeziku (*ferje, fiskultura*)
  b) pomodnice – riječi koje se naglo pojavljuju u jeziku, jedno vrijeme su popularne, ali i brzo nestaju (pr. *glede, bitlsica, tajice, špičoke*)
  c) oživljenice – riječi koje se iz pasivnog leksika vraćaju u aktivni (pr. *poglavarstvo, vojarna, kuna, županija...)*
  d) novotvorenice (**neologizmi)** – nove riječi koje, ako su dobro prihvaćene, postaju dijelom aktivnog leksika (*veleposlanik – ambasador, premosnica – bypass, zrakoplov – avion)*

Jezično posuđivanje

- jezično posuđivanje – preuzimanje neke riječi iz drugog jezika
- posuđenica – riječ posuđena iz drugog jezika (prilagođuje se sustavu hrv.jezika)
- mnoštvo stranih riječi ustalilo se u hrv. jeziku (zbog političkih, kulturnih, gospodarskih, vjerskih i ostalih veza koje su nas povezivale s drugim narodima)
- najviše je posuđenica iz njemačkog (*šalter*), talijan.(*opereta*) i turskog jezika (*raja*)
- danas: iz engleskog jezika (*intervju*)
- u procesu jezičnog posuđivanja sudjeluju 2 jezika: jezik davatelj i jezik primatelj
- postoje tri vrste posuđivanja:

1. izravno posuđivanje – riječ je izravno posuđena iz jezika iz kojeg potječe
- pr. eng. *cakes* - keks
franc. *charme* – šarm
tur. *bobrek* – bubreg

2. posredno posuđivanje – preuzimanje riječi preko posrednika
- pr. šah – posuđenica iz turskog jezika,
- riječ je u tur. jeziku posuđena iz perzijskog

3. kružno posuđivanje – riječ posudimo iz nekog jezika i nakon prilagodbe ta se riječ ponovo se vraća u taj jezik
- pr. kravata – riječ smo posudili iz franc. jezika (a oni su je načinili prema riječi Hrvat)

JEZIČNI PURIZAM (jezično čistunstvo)

- **jezični purizam** (lat. purus – čist) je skrb o jezičnoj čistoći (nastojanje da u hrv. jezik ne uđu nepotrebne strane riječi, novotvorenice, dijelektizmi)
- osnovna puristička pravila:
1.) tamo gdje postoji dobra domaća riječ, ne treba upotrebljavati posuđenicu
2.) tamo gdje postoji dobra standardnojezična riječ, ne treba upotrebljavati dijalektizam
3.) tamo gdje postoji dobra standardnojezična riječ, ne treba upotrebljavati istoznačnu novotvorenicu

- ono čim se purizam najviše bavi jesu posuđenice
- njih je oduvijek bilo u hrv. jeziku (turcizmi, germanizmi, talijanizmi, srbizmi, anglizmi)

Prilagodba posuđenica

- kada posuđujemo neku stranu rijač, moramo je prilagoditi našem jezičnom sustavu
- postoji nekoliko razina prilagodbe:

1. fonološka prilagodba – prilagodba u izgovoru; svakom stranom fonemu pronalazimo što sličniji glas
- pr. eng. *teenager* [ti:neid] - hrv. *tinejdžer*
eng. *playback* [pleiba k] - hrv. *plejbek*

2.grafijska prilagodba – prilagodba u pisanju; svakom stranom grafemu pronalazimo odgovarajuće slovo
- pr. eng. *western* - hrv. *vestern*
eng. *taxi* - hrv. *taksi*

3. gramatička prilagodba – morfološka prilagodba; rod se određuje prema završetku posuđenice, a glagoli dobivaju inf. nastavak
- pr. grč. *thema* (sr. rod) - hrv. *tema* (ž.rod)
eng. *farm* (m. rod) - hrv. *farma* (ž. rod)

4. značenjska prilagodba – ne posuđujemo sva značenja neke posuđenice; njezino se značenje sužava
- pr. eng. *toast* - pržene kriške kruha; pržiti, grijati
hrv. *tost* - pržene kriške kruha

jap. *kamikaze* -"božji vjetar", pilot samoubojica u II.svj. ratu
hrv. *kamikaze* – pilot samoubojica u II. svj. ratu

- Vrste posuđenica -

1. Vrste posuđenica s obzirom na jezik iz kojeg potječu

engleski	**anglizmi**	*intervju, kompjuter, džet-set*
francuski	**galicizmi**	*garaža, žurnal, plasman*
latinski	**latinizmi**	*impresija, vizija*
grčki	**grecizmi**	*gramatika, fonem, litanija*
njemački	**germanizmi**	*kifla, krafna, štrudla*
ruski	**rusizmi**	*neophodan, snabdjeti*
srpski	**srbizmi**	*filovati, učestvovati*
talijanski	**talijanizmi**	*kapučino, bokal, adađo*
turski	**turcizmi**	*džep, komšija, badava*
češki	**bohemizmi**	*časopis, obzor, dojam, kisik*
mađarski	**hungarizmi**	*lopta, gulaš*

2. Vrste posuđenica s obzirom na prilagodbu

a) usvojenice – riječi koje su se potpuno uklopile u hrv. jezik te ih više ne doživljavamo kao posuđenice
- pr. *kukuruz, krumpir, škola, nafta, račun*

b) tuđice – riječi koje se nisu u potpunosti prilagodile hrv. jeziku
- pr. *bicikl, šou, rokoko, ragu*

c) prevedenice (kalkovi) – riječi koje kopiramo iz jezika davaoca, doslovno im prevodimo i izraz i sadržaj
- pr. *kolodvor* (njem. Bahnhof)
poluotok (njem. Halbinsel)

d) strane riječi – riječi koje se nisu dobro prilagodile u hrv. jezik; pišemo ih kurzivom
- pr. *book, party, megastor*

3. Vrste posuđenica s obzirom na izraz

a) internacionalizmi – riječi koje u više jezika imaju isto značenje i izraz
- pr. *demokracija, adresa, kultura, politika*

b) egzotizmi – riječi koje označavaju specifičnost pojedinih naroda i kultura
- pr. *flemengo, sangrija, votka, sirtaki, kauboj, lazanje, lord*

c) eponimi – riječi nastale od vlastitog imene ili prezimena
- pr. *petrarkizam, žilet, bovarizam, nikotin* (Jean Nikot

Frazem

- **frazem** – **ustaljena veza dvaju punoznačnih riječi**
  - **najmanja frazeološka jedinica**
  - **sastoji se od: a) izraza frazema - *biti u komi***
    b) sadržaja – *biti u komi* = *loše se osjećati*
- **frazeologija** – **dio leksikologije koji proučava frazeme**

- Frazem i njegovo značenje -

1.) frazemski sinonimi ili istoznačnice – frazemi istog sadržaja

*** primjeri: *suh kao bakalar, tanak kao čačkalica***

- **frazemi istog značenja mogu se razlikovati u jednoj sastavnici:**
- **nazivaju se frazemske varijante ili inačice**

*** primjeri: *mršav kao čačkalica* *hladan kao zmija***
tanak kao čačkalica* *hladan kao led

2.) frazemski antonimi – frazemi suprotnog značenja

*** primjeri: *okaljati obraz – osvjetlati obraz***
spor kao puž – brz kao zec

- *Vrste frazema* -

- **Prema riječi kojom se izriče fraze, dijelimo ih na:**
  1.) imeničke (*grižnja savjest* = grizodušje)
  2.) pridjevske (*ni živ ni mrtav* = polumrtav)
  3.) glagolske (*dati petama vjetra* = pobjeći)
  4.) priložne – prilog načina (*navrat – nanos* = brzo)

- **Prema sintaktičkom ustrojstvu, frazeme dijelimo na:**
  1.) frazemske sintagme – *kamen smutnje*
  - druga strana medalje
  2.) frazemske rečenice – *pala mu je sjekira u med*
  - ne bi ni mrava zgazio

- **Prema podrijetlu: 1.) biblijski (*dolina suza, nositi svoj križ*)**
  2.) frazemi antičkog podrijetla (*kocka je bačena*)
  3.) frazemi iz književnih djela (*biti ili ne biti*)
  4.) nacionali frazemi (*mnogo je vode proteklo Savom*)
  5.) frazemi vezani uz razna područja ljudske djelatnosti:
  glazba (*1. violina*), matematika (*ponoviti nešto iks puta*),
  sport (*greška u koracima*)

LEKSIKOGRAFIJA

- LEKSIKOGRAFIJA - znanost o rječnicima;
- Leksikograf – stručnjak koji sastavlja rječnik
- RJEČNIK – ustrojen popis leksičkih jedinica s obavijestima svakoj od njih

pr. **bitka** *ž* (*dat.jd.* bitki/bici; *gen. mn*. bitaka/bitki) oružani sukob jakih vojnih snaga…

- bitka - natuknica ili lema
- *ž (dat.jd*. bitki/bici …) – gramatička odrednica
- oružani sukob jakih vojnih snaga… - značenje

} rječnički članak

- Leksikograf – stručnjak koji sastavlja rječnik

Struktura rječnika

Svaki se rječnik sastoji od leksičkih jedinica.Ta se riječ zove natuknica ili lema. Iza natuknice su odrednice. One pobliže određuju natuknice. Odrednice su:

Gramatičke (gramatički podaci)
Etimološke (o podrijetlu)
Stilističke (o pripadanju kojem funkcionalnom stilu)
Normativne (standardni jezik, dijalekt, aktivni ili pasivni leksik itd.)

. Nakon odrednica slijedi leksikografska definicija. Ona mora biti jasna i mora obuhvatiti sva značenja natuknice..

- Najpoznatiji leksikografi:

16. stoljeće

- FAUST VRANČIĆ - 1551. (Šibenik) – 1617. (Mleci)
- jezikolovac, pronalazač, diplomat, inženjer, svećenik
- 1595.g. izdao je petojezični rječnik pod nazivom "Rječnik pet najplemenitijih jezika" (latinski,talijanski, njemački, hrvatski i mađarski)

17. stoljeće

- JURAJ HABDELIĆ - 1609. (Turopolje) – 1609. (Zagreb)
- pripadao Družbi Isusovoj; profesor u Rijeci i Varaždinu
- u Grazu 1670.g. objavljen mu je hrvatsko-latinski rječnik Dikcionar ili reči slovenske

18. stoljeće

- **Ivan Belostenec**(Varaždin 1593. ili 1594. - Lepoglava, 10. veljače 1675.)
- jezikoslovac, i leksikograf, svećenik
- pripadnik ozaljskog književnog kruga (okupljeni oko F. K. Frankopana)
- 1740. g. objavljen mu je dvojezični rječnik Gazofilacij ili latinsko-ilirska riznica riječi

19. stoljeće

- JOAKIM STULLI (1730., Dubrovnik, – 1817., Dubrovnik) - leksikograf, franjevac
- svoj trojezčni (latinski, hrvatski, talijanski) rječnik stavljao je pola stoljeća

BOGOSLAV ŠULEK - 1816. (Slovačka) – 1895. (Zagreb)- publicist, leksikograf, prevoditelj)

- 1860.g. objavljuje Hrvatsko – njemački rječnik
- 1875.g. - Hrvatsko-talijansko-njemački rječnik znanstvenoga nazivlja
- zalagao se za čistoću hrvatskog jezika

POVIJEST JEZIKA

HRVATSKI JEZIK DO KRAJA 15. STOLJEĆA

- do 9.st. Hrvati se služe latinskim jezikom i latinskim pismom (1. hrv. pismo)
- u 9. st. začela se hrv. pismenost: zahvaljujući Ćirilu i Metodu (Ćiril sastavlja 1. slavensko pismo – glagoljicu kako bi preveo crkvene knjige na staroslavenski)
- zahvaljujući njihovim učenicima glagoljica dospijeva i u Hrvatsku
- u 12. st. pojavljuje se ćirilica (hrv. ćirilica ili bosančica)
- sredinom 14.st. Hrvati sve češće koriste latinicu - ona postaje jedinim hrvatskim pismom

VII. st. – latinski jezik i latinica
IX. st. - staroslavenski jezik i glagoljica – hrvatska redakcija (ehotično mijenjanje staroslavenskog jezika)
XII. st. - bosanica ili bosančica – jug Hrvatske, Bosna i Hercegovina: Povaljska listina, Poljički statut,
XV. st. – latinica kao nacionalno pismo
BAŠČANSKA PLOČA, oko 1100. – prijelazni tip glagoljice (s oble na uglatu)
VINODOLSKI ZAKON, 1288. - najstariji hrvatski zakonski spomenik
LJETOPIS POPA DUKLJANINA – latinski jezik - preveden u XIV. st.
POLJIČKI STATUT, 1444. - hrvatska ćirilica – čakavsko podrijetlo
LUCIDAR - srednjovjekovna enciklopedija
ZAPIS POPA MARTINCA, 1493. – bilješka u brevijaru

HRVATSKI JEZIK OD 16. DO KRAJA 18. STOLJEĆA

Šesnaesto stoljeće

- nepovoljne političke prilike u Hrvatskoj
- Hrvatska je „razbijena“ na nekoliko dijelova: veliki dio hrvatske obale u rukama je Mlečana, Turci su zauzeli Slavoniju, a banska Hrvatska nalazi se u sastavu Habsburške Monarhije
- jedino je Dubrovnik slobodan.
- zlatno razdoblje dalmatinske književnosti (renesansa).
- dominiraju djela na čakavskom narječju, a najpoznatiji autori su: Marko Marulić (Judita), Hanibal Lucić (Robinja), Petar Hektorović (Ribanje i ribarsko prigovaranje), Brne Karnarutić (Vazetje Sigeta grada), Petar Zoranić (Planine) i dr.
- u ovom razdoblju i dubrovačka književnost doživljava procvat – razvija se bogata književnost na štokavskom narječju, a pisci u svoja djela unose i čakavske elemente.
- književnost na kajkavskom narječju postojala je i ranije (središta su Varaždin i Zagreb)
- krajem 16. stoljeća nastaje prvi hrvatski rječnik - sastavio ga je Faust Vrančić: Rječnik pet najuglednijih jezika Europe

Sedamnaesto stoljeće

- na početku stoljeća objavljena je prva hrvatska gramatika - **Bartol Kašić** pisac je1. hrvatske gramatike Osnove ilirskoga jezika (objavljena u Rimu 1604.g.)
- cvate barokna dubrovačka književnost u djelima Ivana Gundulića, Ivana Bunića Vučića, Junija Palmotića i drugih autora.
- kajkavski pisci nastavljaju tradiciju pisaca 16. stoljeća. Najznačajniji je Juraj Habdelić koji je sastavio prvi kajkavski rječnik: Dictionar ili reči slovenske (Graz, 1670.)
- posjedima Zrinskih i Frankopana (od Vinodola do Pokuplja s Ozljem kao kulturnim središtem) još u 15. i

16.st. razvila se bogata kulturna djelatnost koju su poticali i sami vladari
- u 17. stoljeću ovo područje postaje centar ozaljskoga književno-jezičnog kruga, a najvažniji su predstavnici Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan, Ana Katarina Zrinska i Ivan Belostenec

Osamnaesto stoljeće
- pod europskim utjecajem razvijaju se prosvjetiteljske ideje.
- nakon povoljnijih političkih prilika (odlazak Turaka i sl.) dolazi do obnove kulturnog života, a djela su uglavnom poučnog karaktera
- ističe se racionalizam i ukazuje na praznovjerje, neukost i sl.
- kako bi se približili neukom čitatelju, autori se sve više služe oblicima narodne književnosti
- dalmatinski pisci Filip Grabovac i Andrija Kačić-Miošić svojim prosvjetiteljskim djelima afirmiraju štokavsku ikavicu
- slavonski pisci od samih početaka biraju štokavsku ikavicu
- najistaknutiji su slavonski pisci 18. stoljeća Matija Petar Katančić, Matija Antun Reljković Antun Kanižlić
- Tituš Brezovački, najpoznatiji kajkavski komediograf, piše prosvjetiteljske komedije na kajkavskom narječju

HRVATSKI JEZIK U 19. STOLJEĆU

-1830. Ljudevit Gaj objavljuje Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja

Gajeva reforma
- Gaj je u Kratkoj osnovi predložio kajkavcima reformu latiničnog pisma.
- njegovo načelo bilo je jedno slovo = jedan fonem.
- predlaže drukčije pisanje palatala – iznad svakog slova postavlja dijakritički znak za palatalnost – tildu: c, z, s, d, g, l, n

U Kratkoj osnovi nije bilo znaka: - za ć jer ga u kajkavskom narječju nema
- za dž jer ga u kajkavskom narječju nema
- za ije/je jer kajkavsko narječje nema dvoglasnika.

- 1835. Ljudevit Gaj pokreće Novine horvatske s književnim prilogom Danica horvatzka, slavonszka y dalmatinzka (u početku je to stari pravopis i kajkavština)
- Gaj piše članak Pravopis u kojem donekle odstupa od rješenja u Kratkoj osnovi.

Gajeva reforma
- palatalima c, z, s mijenja tildu u kvačicu > **č, ž, š**
- umjesto jednoslova l, n, d, g predlaže dvoslove **lj, nj, dj, gj** (zarez na j umjesto točke)
- uvodi iz poljskoga jezika **ć**
- uvodi rogato e na mjestu nekadašnjeg jata – žele ujediniti jekavce, ikavce i ekavce

1847. – zaključeno da se u hrvatski javni život kao službeni jezik uvede hrvatski jezik.

HRVATSKI JEZIK U 20.ST.

- na njegov razvoj utjecali su unutrašnji (nove spoznaje jezikoslovaca) i vanjski čimbenici (politički i povijesni)
- možemo ga pratiti kroz pet razdoblja:
  1. razdoblje – do 1918. godine
  2. razdoblje – od 1918. do 1941.
  3. razdoblje – od 1941. do 1945.
  4. razdoblje – od 1945. do 1990.
  5. razdoblje – od 1990. do danas

Prvo razdoblje: do 1918.g.

- u II. polovici 19.st. djeluju četiri filološke škole:
  1. zagrebačka škola – nastoji stvoriti jedinstven hrv. jezik (spoj kajkavskog, čakavskog i štok.)
  2. riječka škola - knjiž. jezik trebaju činiti elementi zajednički većini slavenskih jezika
  3. zadarska – zalaže se za ikavicu
  4. škola hrv. vukovaca – standarni jezik treba se temeljiti na novošokavskom dijalektu

Normativni priručnici

- u tom su razdoblju objavljeni: **Hrvatski pravopis,** Ivan Broz (1892.)
  Gramatika i stilistika, Tomo Maretić (1899.)
  Rječnik hrvatskog jezika, Broz-Iveković (1901.)
- pošto se hrv. jezik sve više izjednačava sa srpskim, književnici su počeli pisati na kajk. i čakavskom narječju (Matoš, Nazor)

Drugo razdoblje: od 1918. do 1941.

- 1918. uspostavljena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
- težnja za širenjem srpske prevlasti u svim područjima javnog, kulturnog i političkog života
- potisnuto je hrvatsko nazivlje u školstvu, vojsci, sudstvu (jezik se zove srpskohrvatski)
- osnivanjem Banovine Hrvatske (1939.) hrvatski se jezik našao u boljem položaju

Normativni priručnici

- 1921.g. – **Pravopis hrv. ili srpskog jezika** (Dragutin Boranić)
- 1924.g. – **Hrvatski ili srpski jez. savjetnik** (Tomo Maretić)
- 1936.g. osnovano je društvo *Hrvatski jezik*
- 1940.g. – **Razlike između hrvatskog i srpskog jezika** (Petar Guberina i Petar Krstić)

Treće razdoblje: od 1941. do svibnja 1945.

- 1941.g uspostavljena NDH
- 1941. osnovan je Hrvatski državni ured za jezik (zadaća: brinuti se za čistoću hrvatskog jezika)
- u uporabu su vraćene mnoge riječi koje su u protekla dva razdoblja bile potisnute (pismohrana središnjica, upisnik-registrator)

  Hrvatske novotvorenice
  - samovoz - vlak
  - munjovoz – tramvaj
  - brzoglas – telefon
  - slikokaz – kino
  - slikopis – film

Četvrto razdoblje: od svibnja 1945. do 1990.

- hrv. se jezik 1945. opet našao u podređenom položaju u odnosu na srpski iako mu se jamčila ravnopravnost s ostalim službenim jezicima u novoj državi (FNRJ)
- 1945. mijenja se naziv: postaje hrvatski ili srpski
- oživljenice i novotvorenice nastale u NDH zabranjene su
- u uporabu se vraća Boranićev pravopis

- 1954.g. predstavnici Matice hrvatske i Matice srpske u Novom Sadu potpisuju tzv. novosadski dogovor:
  1.) treba poštivati sve jezike unutar države kao i 2 izgovora (ijekavsk/ekavski)
  2.) ističe se ravnopravnost obaju pisama (latinice i ćirilice)
  3.) naglašava se potreba izrade zajedničkog pravopisa

- 1960.g. izlazi ***Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika***
- pravopis je išao na štetu hrv. jezika

- hrv. inačice smatrale su se lošijim (npr. *deklinacija* umjesto *sklanjanje, deminutiv – umanjenica*…)
- 17. ožujka 1971.g. izlazi *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*
- u njoj se traži ravnopravnost svih četiriju službenih jezika
- progone se potpisnici Deklaracije – uvod u hrvatsko proljeće

Normativni priručnici

- 1971.g. sastavljen je novi pravopis *Hrvatski pravopis* (Babić- Finka - Moguš) – zabranjen -
- zabranjeni pravopis objavljen je u Londonu 1972. (londonac)
- 1986. – *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Vladimir Anić i Josip Silić)
- 1952. počinje izlaziti časopis *Jezik* (urednik: jezikoslovac Ljudevit Jonke)

Peto razdoblje: od 1990. do danas

- 1990. – početak novog razdoblja u hrvatskoj povijesti
- pojačava se briga o hrv. jeziku, katkad i pretjerana
- pretjeruje se u nastojanju da se hrv. jezik "kratizira"- odbacuju se dobre hrv. riječi uime "boljih":
  izvještaj, upotreba,dobrovoljac – izvješće, uporaba, dragovo

Normativni priručnici

- 1991. - *Razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika* (Vladimir Drobnjak)
- *Hrvatski pravopis*, Babić-Finka-Moguš doživio je pet izdanja (1991.,1994,1995.,1996., 2001.)
- *Rječnik hrv. jezika*(1991.,1994.,1995.)-V. Silić
- 2000. - *Rječnik hrv. jezika* (Jure Šonje)
- 2001.– *Pravopis hrvatskoga jezika*(Anić-Silić)